Nr. 125 (567) Tallinnas, laupäewal 26. (8. now.) oktobril 1913. Nr. 125 (567)

Tallinna Uudiſed

V. aastakäik. ▫ Ilmub 3 korda nädalas:
Igal teiſipäewal, neljapäewal ja laupäewal.

¦Toimetus ja kontor:
Tallinnas, Suurel turul, raekoja ees nr. 16.
Telefon 724. Postikast 88.
Kirjade adress: Ревель, „Tallinna Uudised“
Telegrammide adress: Ревель, Uudised.
Trükikoda: Brokusmäel nr. 1. Telefon 490.

Hinnata kaasanded:
Jutuliſa, ilmub iga numbriga. ▫ ▫ ▫ ▫ ▫
„Külaline“, pildileht, ilmub igal laupäewal.
Adresskalender, seinakalender ja raudtee- ning laewasõidu plaanid,
Peatoimetaja cand. jur. K. Päts'i kõnetund ▪ ▪ ▪ ▪ kell 12—1 lõunal. ▪ ▪ ▪ ▪ ▪

Iseärallsed kaasanded:
Wann. adw. abi A Birki toimetusel ilmuw õigusteadlik kuukiri „Seadus ja Kohus“ ja Eesti Arstideselts kuukiri „Terwis.“
Eestimaa Talurahwa Seadus. K. Päts'i tõlkes.
Prof. R. v. Ihering: „Wõitlus õiguſe eeſt.“
I. Eötvös: „Keskwalitsus ja autonomia.“ ::
Prof. K. Roth: Balkani ristiusu rahwoste ajalugu.

„Tallinna Uudiseid“ wõib iga paewast tellida, pooliku kuu numbrite hinnaks arwatakse 2 kop, peale selle 10 kop. postiraha. Adressi muutmine 10 kop., kusjuures wana adress ehk selle nummer üles tulewad anda.
Lühemaid kirjatöösid (alla 1 kirjutuspoogna), mis tarwitamata jääwad, toimetus alal ei hoia. Suuremate tööde tagasisaatmiseks tuleb mark juurde lisada. Saadetawatel kirjatöödel peab saatja täielik nimi ja adress all olema.

‚Tallinna Uudiste‘ tellimisehind:

	Poſtiga:	Poſtita:		Poſtiga	P. sti
12 k. p.	3.59 kop.	3—k.	6 k. p.	1.80 k.	1.65 k
11 „ „	3.50 „	2.80 „	5 „ „	1.60 „	1.35 „
10 „ „	3.— „	2.65 „	4 „ „	1.30 „	1.10 „
9 „ „	2.70 „	2.45 „	3 „ „	1.— „	—85 „
8 „ „	2.40 „	2.25 „	2 „ „	—80 „	—65 „
7 „ „	2.10 „	1.85 „	1 „ „	—40 „	—30 „

Wäljamaale aastas 6 rbl., pooles aastas 3.15 kop
Üksik nummer maksab 3 kop.

BERKOWITSCHI kaubaäri Tallinnas
nr. 9 „ESTONIA“ teatri majas nr. 9.
6584 Lugege kuulutuste küljel.

Adwokat Martin Kutti
Rakweres, Laia uul. Freybachi majas Eesti Laenu- ja Hoiu Ühiſuſe wastas.

Uued algatuſed hariduſe-alal.

Wiimaſel ajal hakatakſe meil alewikkudes kroonu kulul kõrgemaid rahwakooliſid aſutama; need koolid on umbes ſeda laadi nagu endiſed linnakoolid. Neile wanematele maal, kes oma lapſi tahawad keſkkoolidesſe ettewalmistada, muutub ſee eelnimetatud koolide arwu kaswamiſega palju hõlpſamaks: ei ole tarwis lapſi nii noorelt kaugemale linna ſaata, waid wõib neid mõned aastad oma alewikus laſta koolis käia. See on igatahes üks hea külg, mis niiſugustel koolidel meie maa kohta on, kus praegu linnadeſt wäljaspool wäga wähe kooliſid on.

Teiſeks niiſuguste koolide awamiſe tagajärjeks tuleb ſeda pidada, et need koolid meie alewikkudesſe teatawa hulga haritud jõuduſid juurde toowad, mis weel teiste koolide aſutamiſeks wõiks mõnelpool hoogu anda. Meil hakatakſe alles linnades kaubanduſekooliſid awama, ja kus need awatud, on ſiſſeastujate tung wäga elaw. See on ſelgeks tunnistuſeks, et meil tarwidus niiſuguste koolide järel olemas on. Kaubanduſekoolid ei ole mitte kitſa eelkawa põhjal töötawad elukutſe koolid, waid neis omandatakſe teatawa üleüldiſe hariduſe kõrwal ka mitmeſuguſid teadmiſi elukutſe tarwis. Kaubanduſekoolide tegewuſeala elus on igatahes palju laiem, kui ſeda kooli nimetuſe järel wõiks otſustada.

Wenemaal on juba mõned ſemſtwod katſet teinud kaubanduſekooliſid külades awada. Niiſuguste koolide õpekawasſe wõetakſe palju niiſuguſid õpeaineid, mis päraſt juſt maa-tegelaſele tarwis tulewad, näituſeks maamõetmine, plaanide walmistamine, maapinna tundmine, aiaasjandus, põlluwiljad, kaſulikud ja kahjulikud elajariigi eſitajad — kõike ſeda ei õpetata muidugi mitte iſeſeiswate õpeainetena, waid ſee wõetakſe üleüldiste õpeainete piirides läbi. Ka eriõpeaineid wõetakſe rohkem maa nõuete kohaſelt läbi kui linna kaubanduſekoolides, nii pannakſe raamatupidamiſe õpetamiſe puhul iſeäranis rõhku ſemſtwo, ühistegewuſe ja maa rahaaſutuste raamatupidamiſe peale, ſeaduſe õpetundidel ſeletatakſe ſemſtwo, linnade ja waldade omawalitſuſt, nende walimiſe korraldust jne. Kaubanduſe tundidel wõetakſe ka täielikumalt ühistegewuſe aſutuste tegewuſe põhjusmõtted läbi.

Nii on eſimene katſe juba tehtud, et ſellelaadiliſt kooli mitte ainult linna elukutſete ettewalmistajateks pidada, waid ka maa äriliste ja omawalitſuſe ettewõtetele korralikku haridust ſaanud tegelaſt ettewalmistada. Linnades aſuwate kaubanduſekoolide õpilasteſt ei taha wististe mitte paljud maale tagaſi minna, ſeſt nad on kooli ajal juba enam linnaelanikkudeks muutunud. On aga kaubanduſekoolid maal, ſiis jääkſid paljud niiſuguste koolide lõpetajad maale, kus neid uued ühistegewuſele rajatud ettewõtted, wallawalitſuſed, kreditaſutuſed jne. kaſuga wõikſid tarwitada. Iſeäranis kaſulikult wõiks niiſuguſt kooli wallakirjutajate ettewalmistamiſe ſihil tarwitada.

Juſt kõrgemate rahwakoolide aſutamine meie alewikkudesſe wõiks ſelleks hoogu anda, et meil ka algatuſel nende kõrwal wõiks kaubanduſekooliſid awada. Kõrgemate rahwakoolide õpejõuduſid wõiks oſalt ka kaubanduſekoolides tarwitada, ja ſee muudaks niiſuguste koolide ülewalpidamiſe kulud märkſa wähemaks. Need koolid on kaubanduſe ministeriumi all ja ſelle käeſt wõiks kooli ülewalpidamiſeks abiraha loota, iſeäranis ſiis, kui katſet tahetakſe teha niiſuguſt kooli ka meil maa elukutſete ettewalmistajaks muuta. Kaubanduſe ministerium lubab ka palju hõlpſamalt oma koolide eelkawades muudatuſi ette wõtta, wähemalt õpeaineid teatawates piirides laiendada.

Balaſchowi ſemſtwo on niiſuguſe kooli Romanowka külas aſutanud; ſelle kooli ülewalpidamiſeks kulub aastas 12.560 rubla, kaubanduſe ministerium annab oma poolt 3000 rubla, õperahadeſt tuleb 4500 rubla ſiſſe ja ſemſtwol jääb juurde makſta 5060 rubla. Tuleb aga ſeda ſilmas pidada, et ſelle kooli õpejõud kõik ainult ſelle ühe kooli tarwis palgata tulewad, mis muidugi kooli ülewalpidamiſe kuluſid palju, pea poole kõrgem tõstab.

Meil wõiks niiſuguſe kooli aſutamiſe tarwis maal mõni uus korraldus elule kutſuda. Ümbruskonna wallad wõikſid ühte heita, kas wõi lepingu ühiſuſe oma wahel aſutada, mille toetamiſeks nad iga aasta teatawad ſummad wõikſid lubada. ſee waldade ühiſus wõiks ka kaubanduſe ministeriumi käeſt kooli awamiſeks luba ja toetuſt nõutada.

Wististe ei keelaks ministerium niiſuguſele waldade algatuſele ſuuremat toetuſt iga-aastaſe toetusſumma kui ka koolimaja ehitamiſeks protſentideta laenu andmiſe näol. Niiſuguſe kooli toetamiſeks wõiks muidugi ka eraſeltſi aſutada, kelle aſemikud, kui ſelts teatawa ſumma kooli heaks makſab, wõikſid ühes waldade eſitajatega kooli kuratoriumiſt oſa wõtta. Waldade ühiſuſel tuleks aga ſellepäraſt kooli awamiſe algatus oma peale wõtta, et ministerium wististe waldadele palju rohkem wastu tuleks. Wallad peakſid niiſuguſes koolis juſt ſuurt rõhku ſelle peale panema, et kooli lõpetajateſt omale ja ühistegewuſele tööjõuduſid kaswatada, ſellepäraſt tuleks niiſuguſes kaubanduſekoolis iſeäraliſt rõhku juſt waldade ſeaduslike korralduſe ja walla ning ühistegewuſe raamatupidamiſe peale panna.

Oleks ſoowitaw, et need mõtted juſt maal awatawate uute kõrgemate rahwakoolide ümbruskonnas oleks arutamiſe alla wõetud, ja katſutud waldade juhtiwate jõudude otſuſt ſelle kohta kuulda ſaada, kudas nemad ſarnaſe algatuſe wastu olekſid. Igatahes ei oleks niiſuguſeks algatuſeks mingiſuguſid ſeaduslikka takistuſi ees, kui aga ettewõtte aineliſeſt küljeſt arwatakſe üle ſaada, kuid ilmwõitmata ei oleks ka ſee takistus, kui aga wallad ja ſeltskonna wabad korralduſed mõnelgi pool katſuks ſarnaſe katſe teoks teha.

Wäikepõllupidajate karja uurimine Eestimaal.

Karja uurimine, mis tänawu terwel Baltimaal põllutöö departemangu õpetatud komitee liikme ja zootehniliſe büroo juhataja Liskuni juhatuſe all toime pandi, lõppes Eestimaal ſeptembrikuul. Uurimiſetööd keſtſid Eestimaal 4 kuud. Karja-uurimiſt toimetaſid 6 lendſalka. Kolm lendſalka töötaſid Baltimaa Läti jaoskonnas ja kolm Eesti jaoskonnas. Eestimaal ja Liiwimaa Eesti jaoskonnas on kokku 9 maakonda. Nõnda tuleb ſiis igal lendſalgal 3 maakonda läbi käia. Töö jaotati Riias kooſolekul nii ära, et üks lendſalk pidi läbi käima Harju, Järwa ja Wirumaa, teine — Haapſalu, Pärnu ja Saaremaa ja kolmas — Wiljandi, Tartu ja Wõrumaa. Iga lendſalk ſeiſis kolmeſt liikmeſt koos: 2 olid zootehniliſe büroo poolt ja 1 kohalikkude põllumeeste-keſkſeltſide poolt. Keſkſeltſide poolt ſaadeti uurimiſetöödele: õpetatud agronom Mägi, instruktor Lilienblatt ja loomaarſt Zimmermann. Peale ülemaltähendatud iſikute olid weel keſkſeltſide poolt lendſalkadele abilisteks määratud mitmed instruktorid ja kontroll-aſsistendid.

Uurimiſetööga tehti Eestimaal hakatuſt 27. mail Kaiu wallas, Juuru kihelkonnas, Harjumaal. Eſiotſa peatati Juuru ja Rapla kihelkondades pikemalt, ſeſt et ſiin wõrdlemiſi rohkeste maakarja leida oli. Peale ſeda mindi juba kiiremal ſammul edaſi. Nõnda käidi läbi eſiteks Harjumaa, mindi ſiis Järwamaale ja lõpetati uurimine Wirumaal Waiwara kihelkonnas. Uurimiſe ſihiks oli, nagu teada, meie maa weiſe tundma õppimine, üksikute kulturatõugude kui ka ſegawerd weiste meie oludes wastupidawuſe üle ſelguſele jõudmine. Peale ülemalnimetatud teadete koguti ka loomapidajatelt majandusliſi teateid, et nende põhjal ſiis ſelguſele jõuda, misſugustes oludes meie karjakaswataja elab. Uurimiſt toimetati nii, et kui lendſalk päewa ajal kuhugile külasſe jõudis, ſiis mindi kohe mõne kohaliku tegelaſe juurde, kellelt teada katſuti ſaada, kus pool maakarja olemas on. Olid kohaliſed tegelaſed oma karjad juba läbi waadanud, ſiis oli karja-uurijate töö wõrdlemiſi kerge. Niiſuguſel korral ſai kohe teada, misſugune kari ümbruskonnas oli ja karja-uurija lendſalga liige wõis kohe ſinna poole ſammuda, kus kirjeldatud tundemärkide järel maakarja arwati leida wõiwat. Oli kohalikkude tegelaste poolt maakarjaks arwatud kari tõeste maakart, ſiis käidi kõik talud läbi, kus maakarja olema pidi ja waliti nende hulgaſt weiſed wälja, mis karja-uurijaid huwitaſid, ja kutſuti nende weiste omanikka üles neid weiſeid järgnewaks hommikuks kuhugile kokku tooma. Kui weiſed hommikul olid kokku toodud, waataſid lendſalga liikmed neid weel kord üheskoos üle ja waliſid weel mõned wälja, mis mitte kohaſed ei arwatud olewat. Niiwiiſi wäljawalitud loomaſid hakati mõetma. Selleks wõeti mõni ſuurem ja tugewam uks wõi wäraw ja pandi taſaſe maa peale, ſeati kaaſas olewa weeloodiga taſakaalu. Weiſed toodi kõik ükshaawal ukſe peale ja mõedeti ſeal rihma ja ſirkli abil ära. Igaſt weiſeſt wõeti 56 mõetu. Karja-uurimiſel oleks ju wõidud küll wähemate mõetudega leppida, aga karja uurimiſe praktika näitab, et ſuur töö uurimiſe juures mitte mõetmine iſe ei ole, waid karja kokkuſaamine mõedukohta. Oli aga weis juba kord mõedulaua peal, ſiis oli ſee ju peaaegu ükspuhas: kas ſeal paar mõetu wähem wõi rohkem wõeti. Kui aga maakarja ſelles kohas ei olnud, ſiis mõedeti ſeal kas puhaſt- wõi ſegawerd karja. Segawerd karja mõedeti ainult ſiis, kui ta maa-weiſe ja ühe kultura tõu ſegu oli. Loomad, kelles mitme kulturatõu ſegu märgata, jäeti, kui tõu-küſimuſes wäärtuſeta materjal, kõrwale.

Nendes kohtades, kus kohalikud tegelaſed karja-uurimiſe heaks midagi ei olnud teinud (harilikult oli ſee ikka nõnda), oli karja-uurijate töö märkſa raskem. Niiſuguſel korral pidid karja-uurijad nendes kohtades, kus maakarja arwati olewat, kõik kohad talutkult läbi käima, et kohaliku karja üle ſelget pilti ſaada. Peale ſelle oli ka nendes kohtades karja-uurimine täieste tundmata aſi, ka karja uurijad olid ſunnitud enne, kui neile weiſeid näidati, pikki ſeletuſi andma. Siiski ei wõi ütelda, et rahwas üleüldiſelt karja-uurimiſe wastu tuim oleks olnud. Kui aſi ära ſeletati, ſiis näidati harilikult heameelega oma karja ja toodi ka wäljawalitud lehmad kokkukogumiſe kohale. Kokkutoomine oli wintske ja jäeti ka oſalt weiſed kokku toomata nendes kohtades, kus weel ajalehti ei loeta ega kuhu weel ükski uuem wool ei ole peaſenud.

Nõndawiiſi mõedeti Harju-, Järwa- ja Wirumaal umbes 1000 weiſt ära, nende ſeas oli weiſeid, keda tingimata maaweisteks pidada wõis, umbes weerand oſa. Päewapildiks wõeti lehmi üle 200. Mõedetud weiste arw on ſiin ſellepäraſt wõrdlemiſi wäike, et Eestimaal talud wäikſed ja ſeal wähe lehmi on. Eestimaa talus on keſkmiſelt 3—4 lehma. Nendeſt lehmadeſt mõedeti ära ainult need, kes mitte alla 5 aasta ei olnud ja kelle juures weel wanaduſe tundemärkiſid märgata ei olnud. Meil kaswatatakſe aga ülearu noort karja ja ſelleſt ſiis tuli, et ainult pooled lehmad täie-ealiſed olid, keda mõeta makſis. Nii wõis Eestimaa 20 taluliſes külas umbes 70 lehma leida. Nendeſt olid 35 oma aastate pooleſt mõetmiſeks kõlbmatad. Ülejäänud 35 lehmaſt, kui nad küll enam-wähem maaweiſed olid, wõiſime tüüpiliſi waſt ainult 10 pr., ſ. o. 3—4 weiſt leida. Terwe küla karjade läbikäimine tarwitab meie juures, kus talud laiali on, peaaegu terwe päewa ära.

Maakarja leidſime üksikuid loomi üle terwe maa. Need kohad, kus maakarja juba palju on, on üksikute ſaarekeſtena teiste hulgas. Niiſuguſeid maakarja ſaarekeſi on ülemalnimetatud kolmes maakonnas 2. Üks niiſugune maakarja keerastik on Türi kihelkonna põhjapoolne oſa, Juuru kihelkond ja oſa Rapla kihelkonda. Teine keerastik on Jiſaku kihelkonnas. Muidugi teada ei ole nendes kohtades kõik kari mitte ainult maakari, waid ſeal leidub kultura weiste kõrwal üksikuid külaſid ja taluſid, kus maaweis weel ſegamata alal on hoitud.

Kõige ſuurem jagu talupoegade karjadeſt Eestimaal on Friesi ſegawerd loomad (muſtkirjud). Frieside järele tulewad arwu pooleſt Angleri ſegawerd loomad. Ayrſchire weiſeid leidſime ſellepeale waatamata, et juſt neid iſeäranis ſilmas pidaſime, niiwõrd wähe, et neil palju tähtſuſt ei ole. Kahjuks ei ole meie talu ſegawerd weiſed mitte kultura- ja maaweiſe ſegu, waid ſiin on enamaste mitme kulturaweiſe weri ſegatud. Iſeäranis kannatawad niiſuguſe kulturo werede ſegamiſe all ayrſchired niihästi taludes kui ka mõiſates.

Mis meie uurimiſetöö ülesande täitmiſesſe puutub, ſiis oleme uurimiſſalga liikmed kui ka tööde juhataja herra Liskun ühel arwamiſel, et meil korda läks ſeda ülesannet täita, mis meil oli. Nimelt waadati kari igal pool ſedawõrd läbi, et lendſalgal terwe läbiuuritud ringkonna kohta ſelge pilt olemas on.

Zootehnika büroo poolt, kus kõik ſaadud materjal läbi töötatakſe, lubatakſe meile juba märtſikuuks nii palju materjali anda, et ſelle järele oma karja paranduſe üleüldiſt plaani wõime kokku ſeada. Täielik aruanne terwe töö üle ilmub edaspidi kõigis kohalikkudes keeltes.

Mõnelt poolt awaldati kartuſt, nagu jääks need weiſed maakarja hulgaſt alatiſelt wälja, mis mõetmata jäid; ſee kartus on aga asjata. Meie tegime nüüd alles kindlaks, mis maaweis on, ja alles päraſt poole, kui meil juſt kindlaste teada on, misſugune maaweis olema peab ja kui meie tõuraamatuid ſiſſe ſeadma hakkame, on alles tingimata tarwis, et kõik lehmad ära mõedetaks, keda maakarja tõuloomadeks tahetakſe tarwitada ja tõu-raamatutesſe ſiſſe kirjutada.

Rahwas tuli karja-uurijatele igal pool ſõbralikult wastu. Kohalikud tegelaſed olid meile Enamaste igal pool olid meie wäikepõllumehed muretſemiſel kui ka küüthobuste otſimiſel. enamaste igal pool olid meie wäikepõllumehed nõus karja-uurijatega oma korterit ja ülespidamiſt jagama. Kahjuks on iga meie Eestimaa talupoeg enamaste alles nii kaugel, et tal weel eneſelgi korralikku korterit ega toitu ei ole.

J. Zimmermann.

Kaugemalt riigist

Wäljarändamine.

Tſheljabinskiſt. Nädala jooksul läks ſiit kaudu Siberisſe 1240 wäljarändajat 427 maawaatajat; tagaſi tuli 873 wäljarändajat ja 1481 maawaatajat. 1. jaanuariſt kuni 21. oktobrini läks Siberisſe 179.317 wäljarändajat, 71.782 maawaatajat, tuli tagaſi 31.065 wäljarändajat ja 41.553 maawaatajat.

Katk.

Nowotſherkaskiſt. Nowopetrowskis ei ole 15. oktobriſt ja Kalatſhis 18. oktobriſt ſaadik haigeksjäämiſi ette tulnud. Breslawskis jäi wiimati 15. oktobril üks inimene haigeks, 20. oktobril jäi üks naisterahwas haigeks ja ſuri ära. Gromoslawskis ſuri neljaſt haigeſt kolm ära. Eraldatuſeſt ſuri üks ära.

Semſtwo wõitlus turukirjanduſega.

Poltawaſt. Lowitski ſemſtwo tunnistas tarwilikuks, et rahwa ſeas turukirjanduſe laialilagunemiſe wastu tuleb wõitluſt alata, ſeſt et ſee kõlbluſe wastaſelt mõjub. Selleks otſustati kreiſis mitmes kohas, aga ka laatadel raamatute müüki korraldada. Kaſalukkide raamatute oſtmiſeks määrati 100.000 rubla.

Rottide nuhtlus.

Tobolski kubermangus mitmes kreiſis olla wäga palju rotta ilmunud. Niiſama olla ſeal ka rohkeste hiira ja muttiſid. Iſeäranis rohkeste olla rottiſid Tjumeni kreiſis, kus nad ühes külas 70 tiinu oraſeid on ära häwitanud. Gamalini külas häwitanud rotid kõik wilja ära. Peetud rottide wastu wõitlemiſeks kooſolek ära, kus otſustatud erakorraliſed abinõud rottide wastu wõitlemiſeks tarwituſele wõtta.

Naisterahwaſt meesterahwaks.

Odeſſas lõpetas hiljuti kellegi linnas olewa tähtſa iſiku tütar kõrgematel naisterahwaste kurſustel õppimiſe. Õppimiſe ajal ſeiſis ta teiste õpilaste juures ſuures lugupidamiſes. Kuid hiljuti äratas ſee neiu endiste tuttawate imestuſt ſuureste, et ta olla omale naiſe wõtnud, ühe endiſe oma parema ſõbranna. Lapſelt ei olla otſuſele jõutud, kumba ſugu ta õieti on ja otſustatud teda tütarlapſena üles kaswatada. Aga kui ta õppimiſe oli lõpetanud, ütelnud ta kindlaste, et tahab meesterahwaks hakata. Arstid waadanud noore neiu läbi ja leidnudki, et ta tõepooleſt meesterahwas on ja talle antud ka mehe õiguſed, nii et ta wõinud koſida. Sõjawäeteenistuſesſe teda ei wõetawat.

Rahwa-ülikool külas.

20. okt. awati Moskwa kreiſis Markina külas rahwa-ülikool. See oleks eſimene ülikool Wenemaal, mis külas awatud. Ülikool awati Rahwa-ülikoolideſeltſi poolt, kuna ſiiamaale ſeltſi rahwa-ülikoolid ainult linnades töötaſid. Ettelugemiste kohaks oleks tähendatud küla kooperatiwliſe ühiſuſe uue maja ſuur ſaal.

Eſimeſeſt ettelugemiſeſt wõeti wäga elawalt oſa. Naisterahwad tulid lastega, ſeſt koju ei jäänud kedagi, kelle hooleks lapſed jätad. Eſimeſel ettelugemiſel tutwustati Wenemaa hariduſe ſeiſukorda ja wõrreldi ſeda teiste maadega. Näidati tabelite waral ka ſeda, kudas põlluharimiſega Wenemaal ja mujal lugu on. Ettelugemiſt kuulati ſuure põnewuſega. Näha oli et ettelugemine ſuutis inimeſi mõtlema panna. Kui ettelugemine lõppes, ruttaſid paljud ettelugejaid iſiklikult tänama.

Riigiwolikogu.

Õhtune kooſolek 23. oktobril.

Juhatab Rodsjanko.

Rahwaſaadiku Popow 4. teadaandmine, et ta oma wolituſed maha paneb, loetakſe ette.

Kadettide arupärimine

kooſolekute kinnipanemiſe asjus, mis eelmiſel riigiwolikogu kooſolekul rutuliſeks tunnistati, wõetakſe arutamiſe alla.

Tuljakow (ſotſialdem.) näitab, et peaaegu mitte ükski tööliste kooſolek ei ſaa lõpuni keſta. Iſegi niiſuguſed ettelugemiſed, nagu töö ja terwiſe ja tööpäewa pikkuſe kohta, keelatakſe ära. Kui tööliſed tahawad kokku tulla, et kinnitamiſe ſeaduſi arutada, ſiis keelab politſei neile kooſolekud ära. Mitte ainult prowintſis, waid iſegi pealinnades ei ſaa tööliſed kooſolekuid ära pidada. Saadikule Burjanowile keelas Tauria kuberner ettelugemiſe tööliste kinnitamiſe üle ära, oma keeldu ſellega põhjendades, et tööliſed ei tunne huwituſt kinnitamiſe küſimuste wastu.

Kõneleja teeb kadettidele etteheiteid, et nad oma arupärimiſes tööliste kooſolekute kinnipanemiſe kohta täieste waikiwad.

Markow II: (paremp.) Töötawatele rahwahulkadele ei ole mitte mõndaſuguſid wabaduſi tarwis, waid odawat leiba. Kaebatakſe, et äriteenijate kongreſs kinni pandi. Kuid ſee kongreſs kaldus ſotſialisti Kerenski juhatuſel kohe äriteenijate tõſiste hädade juureſt kõrwale ja hakkas rewolutſioniga tegemiſt tegema. Kongreſs kaldus oma ülesanneteſt kõrwale ja pandi kinni. Kongreſſi kinnipanemine ei olnud mitte ainult täieste ſeaduslik, waid iſegi tarwilik, ſeſt kas wõib wähemharitud inimeste juures herradel Kerenskitel lubada kihutustööd teha. (Naer ja müra pahemal pool. Käteplagin paremal pool.)

„Rusſkija Wedomosti“ jubileumi kooſolek, mida Wiiburi kangelane würſt Dolgorukow juhatas, pandi peale juudi Aismani telegrammi ettelugemiſt kinni, milles tähendati, et kui Wenemaal rohkem niiſuguſid ajalehteſid oleks, nagu „Rusſkija Wedomosti“, ſiis ei oleks Beiliſi asja mitte olnud. Herra Aismanil on õigus, kui „Rusſkija Wedomosti“ ajaleht oleks, mida palju loetakſe, ſiis oleks meil ſeeſama, mis Austria-Ungrias, ſeſt Austria-Ungrias on lapſi, kellel weri wälja lastud ja neid maetakſe maha, kuid Beiliſi asja ſeal ette ei wõeta. Austria-Ungrias on õiguſemõiſtmine ära oſtetud ja ſeal on õigus kriſtlaste lapſi wereſt tühjaks lasta kindlustatud. (Müra pahemal pool, hüüded: küllalt). Seal on rikaste juutide õigus kindlustatud, neid kohtu alla ei anta. (Müra pahemal pool, hüüded: wälja, küllalt.)

Juhataja: Palun meile ſõbralikku riiki mitte puudutada. Beiliſi asjaſt palun mitte rääkida.

Markow: Peab tõſiſem olema, ja kui teie tahate tõeste rewolutſioni ſünnitada, ſiis ehitage barrikadiſid ja hakake laskma, teid puuakſe ſiis üles, aga rewolutſioni mängimine on wastikuks läinud. Kas mäsſake, ehk istuge waguſi.

Badajew (ſotſialdem.): Peaaegu mitte ainuſtki tööliste kooſolekut ei ſaa ilma politſei wahelesſegamiſeta ära pidada. Weel ſagedamine keelatakſe kooſolekud ära, ilma et neid põhjuſi öeldaks, mispäraſt ſeda tehtakſe. Tööliste ametiühiſuſi ära häwitades, tööliste ajalehteſid kinni pannes ajab walitſus tööliſi põranda alla, kuid tee põranda all wiib rewolutſioni juurde.

Kõnelejate nimekiri on lõppenud. Healetamiſel wõetakſe arupärimine 165 healega wastu, wastu on parempoolſed ja rahwuslaſed — 110 healt.

Tööerakondlaste arupärimine ajakirjanduſe tagakiuſamiſe asjus.

Arutamiſe alla tuleb, kas arupärimiſt rutulikuks tunnistada wõi mitte. Arupärimiſe rutulikkuſt kaitſeb tööerakondlane Kerenski. Tema kõne ajal teewad parempoolſed müra ja tarwitawad wahelehüüdeid.

Uſuliſe tapmiſe protſeſs.

Kakskümnes kaheksas kohtupäew.

Seletuſi annab ekspert Kokowtſow. Ta ütleb, et munga Neofiti raamatut kahtlaſeks peab ja ei uſu, et endine juut juutide wastu nõnda kirjutada wõis.

Kokowtſow ei uſu, et juutide õpetuſe järele ristiusku wõis heita, et kriſtlastele kahju teha. Mis werewalamiſeſt Juudi uſus räägitakſe, ſee olewat rumalus. 11. aastaſajaſt ſaadik olla juudid kriſtlaste petmiſe wastu ſeisma hakanud, ſeſt et kriſtlaſed nagu muhamedlaſedki ainu Jumala ſiſſe uſuwad.

Kohus lükkab adwokatide ettepaneku tagaſi, et ekspertide ſeletuſi raamatute järele rewideeritaks.

Keſhini ajaloo- ja keeleteaduſe profeſſor Tihomirow ütleb, et tema arwamiſed Kokowtſowi omadeſt ainult wäikestes asjades lahku lähewad. Talmud on entſiklopedia ſarnane raamat, mille ſeletuſed üks teiſe wastu käiwad, ütleb Tihomirow. Tſadikud on austamiſewääriliſed iſikud juutide ſeas, midagi kardetawat neis ei olla. Keſkajal on palju uſuliſi protſeſſiſid ette tulnud, aga ſel ajal olid ka nõiaprotſeſſid ja tunnistuſi muretſeti piinamiſe abil. Wanas Seaduſes leida ainult ſee tunnistuſi were tarwitamiſe kohta, kes leida tahab.

Moskwa rabbi Maſe ütleb, et tema arwamiſed Troitski, Kokowtſowi ja Tihomirowi omadega ühte lähewad. Ta tähendab, et juudid Piiblit pühaks raamatuks pidada. Talmudis ei olla mingiſuguſid ſeletuſi kriſtlaste ohwerdamiſe ja were tarwitamiſe kohta. Talmudis ſeletatawat Piiblit ja ſeletamiſeks olla 13 loogikaliſt wõtet. Aga ſeletuste juures olla kaks põhjusmõtet makſmas: Mooſeſe ſeaduste pehmendamine ja abinõude otſimine ſeaduſe rikkumiſe wastu. Selle tagajärjel ei ole näituſeks Mooſeſe õpetuſeſt: „Silm ſilma wastu, hammas hamba wastu“ muud kui mälestus järele jäänud.

Maſa tõendab, et juutide uſk wõeraste ſallivuſt õpetab. Et juudid wõeraſt usku wastu wõtawad, et ſellele kahju teha, ſee ſeletus olla rumal. Ohwrite aſemele on palwed ſeatud. Juutide uſk keelab were tarwitamiſe toorelt ja keedetult. Inimeſe were tarwitamine on ſeda enam keelatud. Kes inimeſe were ära walas, ſee langes rahwa wiha alla ja teda peksti keppidega ſurnuks.

Maſe ſeletab pikemalt Kabbala ja Sagari raamatute tähtſuſt ning arwab, et nummer 13 tähtſuſt ei olla.

Kui inimene juutide juures 13-aastaſelt täieealiſeks ſai, ſiis ſai ta ka mujal lõunamaa rahwaste juures ſelles wanaduſes täieealiſeks.

Pikemalt peatab Maſe haſſidide õpetuſe juures, mis juutide lahkuſk olla. Peapõhjusmõteteks ſelles lahkuſus olla palwe ja heategu. Et ſeal aga pantheismuſe aadet jutlustatawat, ſiis ei ſallida rabbid ſeda lahkusku. Pneerſon olla haſſid, kes iſe oma Schulhan-Aruh kirjutanud, kus aga waenu teiſeuſuliste wastu ei olewat.

Lõpuks ütleb Maſe, et ta Juſhtſhinski tapmiſt uſuliſeks kuriteoks ei pea.

Kella ühekſaſt ſaadik õhtul keſtab ekspertiis kinniste uste taga edaſi.

Peale kella 12 ööſel tunnistatakſe kohtuliſt ülekuulamine lõpetatuks.

Kakskümnesüheksas kohtupäew.

Prokuröri ſüüdistuskõne.

Kohtuſaal on tungil pealtkuulajaid täis, kes kohtunikkude ſeljataga ja iſegi tunnistajate kohtadel istuwad. Kell pool üks algab istumine. Sõna antakſe prokurörile, kes eſite wannutatud meeste poole pöörab ja neile nende kohuste raskuſi ſelles protſesſis meelde tuletab. Terwe kuu olete teie, ütleb prokurör, oma harilikuſt ametiſt ja oma perekonnaſt eemal olnud ja lämbunud õhus ſeda ſuurt materjali eneſele ära püüdnud ſeletada. Aga riik hindab teie omakaſuta kangelaſetegu. Iſe wõite trööſti ſelles leida, et õiguſemõiſtmiſt teeniſite. Teie ſuu awaldab otſuſe, mida terwe Wenemaa ootab.

Prokurör tähendab, et kohus kuulmata ja enneolemata kuritegu harutab. Wenemaa elas hiljuti n. n. wabaduſeliikumiſe ajajärgu üle, mis werega ära märgitud. Aast'-aastalt lähewad kuriteod koledamaks, aga iſegi teiste kuritegude weriſel põhjal paistab Juſhtſhinski tapmine weriſe plekina. Keſkpäewa ajal wõetakſe poiſs kinni ja tapetakſe metſikult ära. Kas ſelle teo Beilis wõi tema kaaslane korda ſaatnud, ſüda läheb ſeda kõneldes külmaks. Ei ſaa rahulikult ſelle asja peale mõelda, ſest ſee kuritegu on oma tooruſe pooleſt üleilmline. Terwe ilm, kes Jumalat uſub, peab ſeda mõeldes kohkuma, aga ilmal on ſõdadega ja oma konstitutſionidega tegemiſt. Ilmale on Andrjuſcha wõeras ja ununenud.

Üleilmliſeks ſaab asi ſelle läbi, et ſüüpingil juut Beilis istub. Niipea kui juut Beilis ſüüpingile toodi, ſattus terwe ilm ärewuſesſe. Sellepäraſt on ka kohtus niiſuguſed teaduſe ja adwokaturi tähed.

Prokurör wõrdleb Beiliſi asja Dreyfuſi asjaga, mis ka terwes ilmas tähelepanekut äratas, ſest et Dreyfus juut oli.

Süüdistaja ei ſalga, et juutide ſeiſukord raske on, aga kohtuwõim ei ſüüdista terwet juudiſugu, waid uſuhullustajat. Juudid kardawad, et Beiliſi ſüüdlaſeks jäämiſe korral wari terwe nende rahwuſe peale langeb ja rüüstamiſi oodata on; aga walitſus kaitſeb kõiki oma alamaid ega pruugi pogromiſid karta. Iſegi tunnistaja Margolin ütles kohtus, et pogromi karta ei ole. Kui mitte juuti ei ſüüdistataks, waid wenelaſt, ſiis ei oleks ſarnaſt liikumiſt kui nüüd. Sikorskil on õigus, kui ta ütles, et asja nägemata juht on korraldanud, kes päraſt uurimiſt wale teele püüdis juhtida. Asja ſegades ja ſüüdi ſugulaste ning waraste peale ajada katſudes juhtiſid kurjategijad tähelepaneku ſurnukeha ſeiſukoha poole.

Edaſi ütleb prokurör, et ta kõige pealt mõnede tunnistajate ſüütuſt tahab tõendada. Ta kirjeldab pikalt Andrjuſcha elu waeſe leſe ema juures ja ſugulaste hoole all; ta kirjeldab pikalt kolme wiimaſt päewa Andrjuſcha eluſt, wanemate meeleheitmiſt ja walu tema kadumiſe puhul ja otſimiſt. Otſimiſed näidata, et ema ja ſugulaſed kuriteos ſugugi ſüüdlaſed ei ole. Eſialgu antud uurimine Miſhtſhuki kätte, kes uſuliſt tapmiſt praeguſel ajal wõimalikuks ei pidanud ja ema ning ſugulaſi kahtlustama hakkas. Miſhtſhuk ei olla oma ülesannet mitte heatahtliſelt täitnud.

Uurija on oma kohut täitnud, kuigi ta natuke loid oli. Kui uurija ja prokuraturi aru ſaid, et Miſhtſhuki uſaldada ei wõi, kutſuti nuuskur Kuntſewitſh kohale, kes ennaſt awalikult ülewal pidas ja Grand-hotellis elas. Temaſt hakati kirjutama. Temaſt ei tulnud ka midagi wälja. „Kiiewskaja Mõsl" kaastööliſed aga lükkaſid uurimiſt wale teele. Silmapiirile ilmub Kraſſowski, kes kuritöö jälgile ſai ja ſelle awalikuks tegi, aga kes ſeda kohtule ei awalda.

Prokurör awaldab ſelle üle rõõmu, et üks kaitſejateſt adwokatideſt ütelnud: „Meie ei ſüüdista Luka Prihodkot." Sellega on, arwab prokurör, ſugulaste ſüüdistamine lõpetatud. Aga Wene kodaniku üle hirwitamine paista terweſt ſelleſt asjaſt punaſe niidina wälja.

Kraſſowskiga ühel ajal uurinud ſeda asja mitmed iſikud, enamaste juudid, kes aga uurimiſt enam wale teele katſunud juhtida; ainult Golubew, Wene rahwa ühiſuſe liige, uurinud kuritegu ſüdametunnistuſe järele. Kraſſowski paneb mitmes kohas läbiotſimiſi toime, muu ſeas ka Beiliſi juures, kus ta aga midagi ei leia. Selleſt hoolimata wõetakſe Beilis wangi. Kraſſowski tunnistanud uurija juures ſiiski Beiliſi kahjuks; ta tõendanud, et kuritegu koopas pole korda ſaadetud, et Andrjuſha ſawiſõtkumiſe platſil mänginud, kus Beilis ta kinni wõtnud. Beilis olnud Tſheberjakiga ühenduſes.

Kraſſowski pole tahtnud Beiliſt nõnda ſüüdistada, et ta wangi wõetakſe. Kraſſowski roll olnud kahemõtteline.

Siis wõetud Tſheberjak wangi. Teda tahtnud Kraſſowski asjaſſe ſegada. Kui Tſheberjak ära on, käiwad nuuskurid tema lapſi üle kuulamas ja annawad kompwekka. Lapſed jääwad haigeks ja ſurewad. Wõib olla, olid nad kihwtitatud; igatahes olid nad peaaegu kuriteos pealtnägijad. Shenja wiis ſaladuſe hauda. Tunnistajad hirmutatakſe ära. Tſheberjakt kahtlustatakſe kihwtitamiſes.

Niipea, kui Beilis wangistati, nägid juudid, et asi awalik on, et kõik awalikuks tuleb ja et Kraſſowskiga teiſiti tuleb ümber käia. Tſheberjaki kahtlustamiſe katſe läks täieste nurja, kui Miſhtſhuk kohtupalatis ſüüdlaſeks mõisteti, et ta uurimiſt õigeste polnud toimetanud. Seda rahutumaks läkſid juudid.

Nii raske kui ka juutide ſeiſukord on, ütleb prokurör, aga ma tunnen eneſe nende wõimuſes olewat. Wene ajakirjandus näib ainult Wene ajakirjandus olewat. Ta on juutide käes.

Ära tundes, et Beilis tõeste ſüüdlane on, pingutawad juudid kõike oma jõudu, et asja ſegada. Braſul ja Margolin astuwad tegewuſesſe. Et ajakirjanikud protſesſides ette astuwad, ſeda on nähtud. Korolenko oli Multani asjaſt oſa wõtmas. Aga need on omakaſupüüdmiſeta ſeda teinud; ſiin ei ole aga asi nõnda: Margolin on juutide eſitaja, Braſulil juut naiſeks. Ta ei põlga Tſheberjaki ſeltskonda, milles ta tõe awalikuks tegemiſeks ütleb liikuwat; tõepooleſt ajas teda ſinna aga omakaſu.

Malitskaja, kes Tſheberjaki korteri all elas ja augustikuuni asjaſt midagi ei teadnud, teatab nowembrikuul uurijale, et tapmine Tſheberjaki korteris toime pandud. Malitskajat on keegi tunnistama õpetanud.

Tſheberjakile käidakſe peale, et ta midagi tunnistaks, ehk et ta eneſe ſüüdlaſeks tunnistaks ja pakutakſe ſelle eest Harkowis raha. Aga olgugi, et ſumma ſuur oli, — 40.000 r. — keegi ei wõta ſeda wastu, kui ſunnitöö oodata on.

22. detſembril ilmub Braſul uurija juurde tähtſate tunnistustega. Ta tunnistab Miſle ſüüdlaſeks, ſest palju on neid, kes juutide rahaſt oſa tahawad ſaada.

Kraſſowski uurimiſe juurde tagaſi pöördes kirjeldab prokurör nuuskurite Karajewi ja Mahalini tegewuſt, kes Kraſſowskit aitaſid. Prokurör peab nende tegewuſt prowokatorliſeks ja arwab, et Braſul neid raha eest palkanud. Mahalin oskas wäga oſawaste kurjategijate hulka minnes Rudſinski, Singajewski ja Satõſchewi kahtluſe alla ſata. Aga ſee ei läinud korda.

Edaſi arutab ſüüdistaja diete Djakowskite tunnistuſi ja arwab, et need walet tunnistawad; Kraſſowski oli nad ette walmistanud.

Prokurör ütleb erutatult: Kui minu ees mitte piinatud Andrjuſha pilt ei ſeiſaks, ma peaks kõiki juttuſid unenägudeſt, maskedeſt, ſaladusliſteſt kokkuſaamisteſt jne. ainult naeruwääriliſeks; aga ärge unustage, et Andrjuſha pilt ikka enam kahwatuks jääb, meie ette ikka enam ja enam walet ja pettuſt ilmub, nii et ſee peale eneſe üle walitſemiſt tarwis, et kõike ſeda walet rahulikul toonil ſelgeks teha. Malitskaja tahtis tüli tagajärjel Tſheberjakile kätte maksta. Satõſchew, Singajewski ja Rudſinski on kurjategija tüüpuſed, aga kurjategija muljet nad ei awalda.

Sofia kiriku rööwimiſeplaani juttuſt rääkides ja Kraſſowski ſõnu meelde tuledades, kes Andrjuſhaſt head ei rääkinud, hüüab prokurör ärewuſes:

„Ärge puudutage ſelle haua külge Sellega alandate ſüüdistuſt."

Iſeäraliste tähtſate asjade kohtu-uurija Maſchkewitſh olla asja hästi uurinud. Kohtuwõimud ei tahta midagi warjata; oleks Singajewski ja tema ſeltskond ſüüdlaſed olnud, neid oleks wastutuſele wõetud. Aga nende ſüütus on ſelge. Nad on ainult ſelles ſüüdi, et wargad on. Tſheberjaki ja waraste kahtlustamine Juſhtſhinski tapmiſes on iſeeneſest kokku langenud. Mis ka Singajewskiſt ja teisteſt ei räägita, nende käed on Andrjuſcha wereſt puhtad. Selle werega on teiſed käed määritud.

Prokurör läheb nüüd Beiliſe ſüüdistuſe juurde ja lükkab arwamiſe ümber, nagu oleks waimuhaige Juſhtſhinski ära tapnud; ſelle juures toetab ta prof. Behterewi arwamiſe peale (Behterewi arwamine oli küll otſe wastupidine). Arenderi poeg kinkinud Juſhtſhinskile mängupüsſi. Päewal enne tapmiſt lubanud poiſs heade inimeste juurde püsſirohtu otſima minna. Tſheberjatſhka teadnud, et ſel ajal poiſil püsſirohi otſa ſaab ja kutſunud ta eneſe poole. Kõik olnud ſel ajal Juſhtſhinski tapmiſeks ette walmistatud.

Prokurör ei peatagi tunnistajate ſeletuste juures, ta läheb neiſt oma ſüüdistuſt üles ſeades mööda. Tema arwates ſündinud lugu nõnda. Tſheberjak teatanud Beiliſele, et ta lapſed teatud tunnil ſawiſõtkumiſe platſile ſaadab, kus ſiis Beilis poiſi kinni wõib wõtta ja teha mis tahab.

Siin leiab prokurör wiſt iſegi, et tema oletus tapmiſe asjas wiſt liiga kerge on, ſellepäraſt liſab ta kohe juurde:

„See on muidugi minu arwamine, aga ma olen kohustatud ſeda wälja ütlema, ſest —" ſiin teeb prokurör kanatamata käeliigutuſe Beiliſi poole, — „ta ei taha ennaſt ſüüdlaſeks tunnistada ja tunnistajad ei taha tõtt rääkida."

Siis läheb prokurör Dunja Nakonetſhnaja ſeletuſe juurde. See tütarlaps olnud tol korral, kui juudid Juſhtſhinski kinni wõtnud, ka mänguplatſil, ta teada, mis ſündinud, aga ei ütelda; ta oli ära ostetud wõi ära hirmutatud.

Miks ei rääkinud lapſed kohe ſelleſt wanematele, mis ſel korral mänguplatſil ſündis? küſib prokurör ja wastab: „ma ei tea ſeda, ma ei wõi ſelle peale wastata." Prokurör palub, et tema ſeletus tapmiſe kordaſaatmiſe plaani kohta õigeks tunnistataks.

Siis hakkab ta küſimuſt harutama, kus tapmine korda ſaadetud. See pole Tſheberjaki juures ſündinud, waid wabriku talus. Pikemalt peatab ſüüdistaja ſelle juures haigemaja ja palwemaja ehituste juures, millel alati tagamõte olla.

Põhjuſt arwata, et tapmine talus ſündinud, anda weel ſee asjaolu, et ſeal 7 juuti elanud, nende ſeas waimuliku poeg Schneerſon, kes üleüldſe kahtlane olla ja „mingiſuguste heintega" kaubelda. Pealegi olla Schneerſonil intelligentline nägu.

Wenelaſi wabrikus pole olnud; keldris elanud küll mõned wenelaſed . . . Tööd pole ſel ajal wabrikus ka tehtud . . . Takistuſi tapmiſeks ſeal ei olnud

Prokurör pöörab weel korra Tſheberjaki juurde tagaſi. See naine olla ikkagi kahtlane, aga ei olla ſüüdlane, ſellepäraſt ei ſüüdistata teda. Üleüldſe peaks paljud tunnistajad Beiliſi kõrwal istuma, arwab prokurör, ſest üksi ei olla ſee juut tapmiſt korda ſaatnud.

„Miks pean ma wiis tundi rääkima?" hüüab prokurör. „Miks pidime ſiin terwe kuu istuma. Sellepäraſt, et juudid Beiliſiſt wõimalikult wähe püüawad rääkida . . ."

Siin ſaab prokurör wäga äritatud ja kõne on wähe aruſaadaw. Lõpuks hüüab ta:

„Kes ſaatis tapmiſe korda, ſelgeste ma ei tea, aga Beilis wõis ſelles asjas kaastegelane olla."

Tapmine on prokuröri arwamiſe järele talli lähedal põlenud hoones korda ſaadetud.

„Ma olen wäſinud, ma olen piinatud, teie ſaaks minuſt aru, kui minu hingesſe wõiksite tungida; teie ſaakſite aru, mis niiſuguſe asja juures kohtuliku ſüüdistuſe eſitaja peab kannatama," hüüab prokurör ja hakkab päraſt ſeda „kuulſaid" Wene teaduſemehi Koſſorotowi ja Obolenski oma ſeletuste toetuſeks tarwitama ja ütleb, et need teaduſemehed kõiges ühel nõul olnud, maha arwatud mõned üksikasjad. Tõepooleſt lähewad aga nende teaduſemeeste arwamiſed peaasjas lahku.

Prokurör ühineb täieste prof. Sikorski arwamiſega ja imestab, miks juudid nii ärewil on. „Ma olen ſakslane, aga kui ſakslaste üle kohut mõistetakſe, ſiis ei pea ma tarwilikuks nende eest wastuta."

Prof. Pawlowi kohta ütleb prokurör, et ſelle teaduſemehe ſeletuſed häbematad olla ja ſuurt põlastuſt äratanud. See teaduſemees pole erapooletu olnud.

Kohtu eſimees katſub ſiin kohal prokuröri peatada, aga ſee ei lähe korda.

„Pawlow ei olnud ekspert, waid arstiteaduſline tunnistaja. Ta oli ei tea mis jaoks oma ordumärgid kaela pannud. Pawlow ei tunistanud tõtt, ta awaldas oma rumaluſt . . ." räägib prokurör. „Mis Pawlowi tunnistuſed wäärt on," hüüab prokurör, „ſiis olen ma ſelles kindel, et ſeltskond neid õieti hindab. Kõiki ſalgas ſee ekspert maha, ka iſegi ſeda, et Juſhtſhinskit piinati."

Edaſi peatab prokurör Koſſorotowi ja Sikorski otſuſte juures ja näitab ära, et Juſhtſhinski ſurm wäga piinarikas oli. Olgugi ſee õige, et tapmiſt jämedaste toimetati, aga ikkagi jõuti eesmärgile ja ſelle juures paistab wälja, et nad loomade tapmiſega tuttawad olid.

„Kas on meil wõimalik peale ſelle, mis ſiin ekspertidelt kuulnud oleme," hüüab prokurör, „weel külmalt ſelleſt asjaſt mööda minna. Meid ei wõi keegi hukka mõista, ſest tõde peab ka ſelles protſesſis awalikuks tulema."

Selle järele läheb prokurör ritualſe tapmiſe juurde

„Mul on raske ſelleſt kõneleda," ütleb ta, „aga ma pean ſeda ſiiski puudutama. Siin ei ole mitte jutt kogu Juudi rahwaſt, waid üksikuſt metſikuſt uſuhullustajaſt.

Kes on Mendel Beilis? Ta iſa oli jumalakartlik inimene ja käis ſagedaste tſadikute juures. Saitſew tegi Beiliſile kohuſeks paaſaleiba küpſetada ja ma loodan, et kui ſee wana hasſid Beiliſele niiſuguſe ülesande täita andis, et ta ſiis ka pidi Beiliſt küllalt lähedalt tundma. On ju paaſaleiwa küpſetamine iſeäraliſeks uſuliſeks kombeks. Saitſewa poeg kõneles meile, et ta iſa waadanud paaſaleiwa küpſetamiſe peale nagu kurkide ſoolamiſe peale.

Aga ma uſun, et tunnistaja niiſuguſe ütluſega oma iſa mälestuſt teotab. Siin oli kohti, kus Beilis nuttis. See oli ſellel korral, kui Etinger tunnistas. Ma ei tunne nende wahekorda, aga igatahes ajas Etingeri ilmumine Beiliſile piſarad ſilma. Teine ſilmapilk, kus Beilis nuttis, oli ſee, kus prof. Karjan ſeda kirjeldas, kudas Juſhtſhinski oli ära tapetud. Sellel ſilmapilgul kahwatas Beilis ära ja tal hakkas paha.

Wõib ju olla, et Beilis ilus inimene on, hea perekonnamees; aga eks uſuhullustajad wõi ju ka korralikud inimeſed olla. Üteldakſe, et niiſuguſed ritualſed ſüüdistuſed ainult Wenemaal wõimalikud on. Aga eks aetud Agnesſa Gruſchi kohtuasja Böömimaal. Juudid tahawad walitſuſe eest uſuhullustajad metſaliſed ära peita, et neid kätte ei ſaadaks. Meie ei tea, kas on üksikud uſuhullustajate lahkuſud, wõi on ſee üksikute inimeste töö. Ma ei tunne juuta nii lähedalt. Aga miks nad neid nii tahawad ära peita. Kas juudid ei tea ſeda, et Wene rahwas wäga armuline on. Mina wõin ſeda iſeäranis ütelda, et Wene rahwas teiſa wäga uſaldab, ſest et ma wenelane ei ole. Peab ju teadma, et ſiin mitte Juudi uſu üle kohut ei mõisteta, ſest ſee uſk on oſalt ka meie oma.

Ma ei mõtle ſeda ſugugi, kõneleb prokurör, et meie piibliſt ſelleks wõiksime tähenduſi leida, kus inimeſi on ohwriks toodud. Aga peatame nende pühakirjade juures, mis päraſt piiblit on ilmunud. Meie kuulſime ſiin terweid ettelugemiſi ja wõiſime paljugi õppida. Ja kõigeſt, mis kuulſime, wõime järeldada, et juudid ikkagi ohwritoomiſe poole on kaldunud. See ei ſelgunud küll mitte otſekohe nende pühaſt kirjaſt, wõib olla, et waleste tõlgiti, aga ikkagi oli. Weri mängib juutide juures ſuurt oſa. Olgu küll, et awalikud ohwerdamiſed järele jäeti, aga wõtke üks kange uſklik juut, kas ta wõis ſiis ſellega leppida. Et ritual-tapmiſi olemas on, ſelle juures toetab prokurör kloostriülema Awtonomi tunnistuste peale, kuna keskajal juudid niiſuguste protſesſide puhul endid iſe ſüüdlaſeks tunnistaſid. Prokurör toetab ka Saratowi ja Welishi kohtuasja peale, loeb keiſri otſuſe ette: „Keiſri ſõna on rahwa peal."

„Teie kuulete mind," ütleb prokurör lõpuks, mille juures ta wannutatud meeste poole pöörab. „Ma ſaan aru, teie ſoowite, et ma rutemalt lõpetakſin. Aga ma pean weel mõned ſõnad juurde liſama. Teie oſa ja ülesanne on ajalooline. Mulle näitab, et Juſhtſhinski juſt ſee ohwer on, mida Wene rahwas peab mäletama. Wenelaste hulgas on palju auſaid inimeſi, aga wenelastel puudub mehiſus ja kindlus. Ei pea wahet tehtama ei Greeka mehe ega juudi wahel ja otſus peab õige olema. Ei wõi ſelle juures kellegi eest hirmu tunda. Saagu Beilis juutidele pühaks iſikuks, kuid meie tahame ta nime ruttu ära unustada. Ja kui te ta peakſite ſüüdlaſeks mõistma, ei taha meie tema üle mitte wihaga kõneleda, waid haleduſe tundmuſega. Aga meie ei unusta ka teiſt nime. Paari aasta eest ei teadnud keegi Juſhtſhinskit, aga nüüd on ta nimi kõigil ſuus. Tema hauale kogub ſadade kaupa wenelaſi ja ta nime ei unustata mitte ära. Teie peate nüüd ſelle uſuhullustaja metſaliſe üle otſuſe tegema, kes tema ära tappis. Ja teie otſus wõetakſe rahwa poolt ſuure rahulolemiſega wastu. Kui ma uſuks, et Beilis ſüüta on, ſiis ei oleks ma mitte ſellel kõnetoolil ſeiſnud, kuſt ma ära minnes teile ainult ſeda ühte wõin ütelda: Aidaku teid Jumal!

Seega lõppes prokuröri kõne.

Kaitſja Karabtſhewski andis teada, et kaitſjad paluwad prokuröri kõneſt mitmeid kohti protokolli üles wõtta. Eſimees ütleb, et nad ſeda homme wõiwad teha.

Koosolek lõppes.

Kirjad kodumaalt.

-ek- Järwamaalt. Järwamaa põllumehe ülewaade. Tali- kui ka ſuiwiljakasw edenes kewadepoolt ſuwe üleüldiſelt kenaste. Juunikuus läks ilm kuiwale, mis ſuiwilja kaswu kinni pani; kuid maakonna põhjahommiku poolſes serwas, Koeru, Järwa-Jaani ja Ambla kihelkondades tuli paiguti paras jagu wihma, mille järeldusel neis kohtades wilja- kui ka heinakasw paremine edenes kui lõunaõhtu poolſes, Paide ja Türi, ümbruſes. Wilja lõikuſe ja koristamiſe ajal olid ilmad iluſad, mille tõttu ſee töö jõudſaste edenes. Üleüldiſelt kujuneb lõikuſeſaak järgmiſelt: talirukkid — 75 puuda, odrad — 80 puuda, kaerad — 75 puuda, niſud — 70 puuda desſatini pealt ja kartulid — 120 tündrit. Wili oli tuuma pooleſt hea, kuid kartulid on weſiſed, iſeäranis ſeal, kus kunstwäetiſega on rammutatud. Põllutööliste puudus läheb ſiin pool aast-aastalt ikka enam tuntawamaks. Paljudes mõiſates on wäljaſt toodud töölistega õnne katſutud, kuid ka ſellel pole tagajärge olnud, ikka on oma kohaliku jõu juurde tagaſi pöördud.

Eks. Mihkliſt. Kooliõpetaja lahkumine. Ilma teadmata ja ootamata tuli Weltſa ministeriumikooli kooliõpetaja hr. Joh. Raedowile ülemuſe käſk ajawiitmata Kolga ministeriumikooli kooliõpetajaks aſuda. Wististe andis ſelleks ümberpaigutamiſeks ſee põhjuſt, et uus kooliõpetaja hr. Ollino, kui ka hr. Raedow mõlemad luteriuſuliſed olid ja Greeka-õigeuſu lastel uſuõpetajat ei olnud. Kolimine perekonnainimeſel keſk kooliaastat ja ſügiſeste poriste teedega Läänemere ligidalt Soome lahe kaldale pole naline asi. Hr. Raedowi tunti ſiin kui tubliſt koolimeeſt. Ka ſeltskonnategewuſeſt wõttis ta oſa, niikaua kui ſeda lubati.

K. H. Harju-Jaaniſt. Kehraſt. Koolielust. Tänawu ſügiſel, juba eſimeſel kooli päewal, tuli Kehra kooli 50 laſt. Järgmiſel päewal tuli weel 8 laſt juurde. Päraſt ſeda enam juurde ei ole tulnud. Selle järele wõib otſustada, et meienurga wanemad korralikult ja eeskujulikult oma lapſi kooli ſaadawad. Kõige rohkem on eſimeſe talwe lapſi, kelleſt paljud weel kaunis halwaste emakeelt lugeda mõistawad. Peale nende on weel kõik lapſed, kes minewal aastal kolmanda jaoskonna lõpetaſid, nelja talwet kooli tulnud, peale paari, kes elukoha muutmiſe päraſt wälja on jäänud. Wanemad õpilaſed ſoowiwad õhtutel weel erakombel kooliõpetaja käeſt laiemat teadmiſt ſilmaringi laiendamiſeks. Mõni walmistab ennaſt koguni kõrgemasſe kooli astumiſeks ette. On küll ka niiſuguſid lapſi, kes teiſeſt jaoskonnaſt on lahkunud, koju wanematele abiks jäädes. On ka neid, kes koguni ei mõtle kooli tulla, ſellepeale waatamata, et aastad juba kaunis kaugele on jõudnud. Aga kokkuwõttes wõib öelda, et meie nurk wajaduſt tunneb koolihariduſe järele. Kõik õpilaſed ei ole mitte oma walla lapſed: hulk lapſi on Paaſikult — naabri kogukonnaſt, raudteelt ja mõiſaſt. Kehra nurk on omakohaſt elaw tööstuſepaik, aga tööstus toob ka kaaſa koolealiſi tööliste lapſi. Kahju, et koolimaja nii wäga wäikene, pime ja madal on. Pinkiſid on praegu ka nii wähe, et kahelapſe pingis kolm õpilaſt istuwad. Pinkide puudus takistab tuntawalt koolitööd. Praegu on puuſepp 12 pingi walmistamiſega ametis.

J-k. Leiſiſt. Surnuks pekſetud. Leiſi wallas Paaste külas oli linatalgul keegi K. K. nii rängaste pekſa ſaanud, mille tagajärjel ta ſurnud. Tohtri ütleluſe järele olnud ſurnukeha peas 7 haawa, nii et pea täitſa purustatud, käe luu ja kaks küljekonti katki olid. Pekſetu juureſt leitud 12 kaigaſt, milleſt ſelgub, et pekſjaid hulk on olnud. Nende eestwedaja, keegi W. K., on tema õe tunnistuſe peale kinni wõetud ja Kureſaarde wangi wiidud. Asi on uurimiſel, kes teiſed pekſjad on.

Pärnumaalt. Seli Maſinatarwitajate-ühiſuſe koosolek 20. ſkp. Et ennepõlatud Maſinatarwitajate-ühiſus Selis läbi on löönud, näitab ühiſuſe järjeſt kaswaw liikmete hulk. 12 uut liiget wõeti wiimaſel koosolekul wastu ja nüüd on neid üleüldſe 39.

Liikmete tõuswat hulka tähele pannes otſustati olewale 10-hobuſe jõuliſele mootorile weel teine 9-hobuſe jõuline rehepekſu mootorgarnitur juurde osta. Niiſama jäädi weski üleſehitamiſe ja ſellekohaſe ſisſeſeade muretſemiſe juurde kindlaks. Weski tuleks käima kahe paari kiwidega. Mootori kui ka weski ſisſeſeade ostukauba mahategemine määrati 3. nowembri peale, mis puhuks enam kui ühte agenti Seliſſe oodatakſe. Kõige rohkem „ſchanſiſi" näikſe olewat Walga „Koidu" ärijuhil Saretokil, kes juba ſisſeſeatawa weski eelplaanidki ſiſſe on ſaatnud.

Terawat põnewuſt ſünnitas koosolekul weskiplatſi ſoetamiſe küſimus. Seli kirjanduſe ringkond on walmis Maſinatarwitajate-ühiſuſele oma wakamaa ſuuruſeſt platſiſt weerand weski alla pikemaajaliſe rendi peale tarwitada andma. Rendiks oli ringkond määranud 10 rbl. aastas ja üle ſelle weel wiis protſenti weski puhtaſt ſisſetulekuſt. Seda lugeſid mitmed häbemata paljuks. Iſeäranis terawalt torkas ſilma, et hädaldajate killas mitmed kirjanduſe ringkonna liikmed eesrinnas ſeiſid.

Alles pikemate ſeletuste peale jõuti wastupunnijatele ſelgeks teha, et nõutaw rent tõeste mitte palju ei ole. Lõpuks wõeti ringkonna tingimiſed wastu. Niiſama läks peale eſialgſe wastuſeiſmiſe ka teine ettepanek läbi: oma koosolekuid kirjanduſe ringkonna ruumides ära pidada, mille tarwitamiſe õiguſe eest ringkond 50 kop. iga Maſinatarwitajate-ühiſuſe liikme pealt ſaab.

t. Wiljandi kihelkonnaſt. Põllutööliste küſimus. Selleſt ei ole ammu aega tagaſi, waſt aastat 40—50, kui ſiin ſulaste- ja ſaunamehekohti ära kaotama hakati. Ajal, kus teoorjus kestis, olid ſaunamehed talule ſuureks toeks. Leidus ſellepäraſt mõnel talul neid meeſt 3—4—5. Saunamehed pidid ja aitaſid mõiſas talude teopäewi teha. Mitte ainult peremehi ei wõi ſaunikute kaotamiſes ſüüdistada. Talude kruntiajamiſel ja müümiſel häwitati ſulaste tare ära ehk wiidi wälja. Sulaſed iſe rändaſid kas Tartumaale ehk Põltſamaa poole, kus nemad talukohtade peale aſuſid. Saunikute-küſimuſe ja ſaatuſe peale waataſid taluomanikud külmawereliſelt. Linad makſid kõrget hinda, talu kõrged ostuhinnad tahtſid taſuda. Kuhu weel ſaunamees ja ſaun talu piiris ehk krundis oli, ſee kaotati ära. Tahtmine oli maad rohkem lina alla ſaada ja ſaadigi. Taludes oli peret külluſes. Kui ſulane, poiſs ehk tüdruk kõlbliſe ja hea peremehe leidis, ſiis teenis teda eluaeg, kui läbiſaamiſes mingit pahanduſt ei tulnud. Selleaegſed peremehed ei wõinud eneſtele praeguſt olukorda, kus teenijate puudus põlewaks läinud, ette aimatagi, muidu ei oleks nad mitte ſarnaſt rumaluſt teinud. Praegu on kahetſus hilja. Wiimaſel ajal on mõned peremehed ſiiski ſaunikute ehk ſulaste tarwis majaſid ehitama hakanud, neile natuke põllu- ja heinamaad lehma pidamiſeks lubanud. Ei wõi öelda, et neil peremeestel pere puudus on ehk ſaunakoha tahtjaid ei ole. Tähendab ſiis, et weel liig hilja ei ole inimestele maal elamiſeks wõimaluſt anda. Igatahes wõib ſaunameeste aſutamiſt praeguſel ajal oſalt waſt ajakohaſeks tunnistada. Leidub ju inimeſi, kes perekondlistel ehk terwislistel oludel heameelega maalt linna ei aſuks, ehk alewitesſe kokku ei walgu, waid põllutöö külge jääkſid. Tuleb wõimaluſt anda abieluliſi teenijaid pidada ja abielusſe astuda. Omal ajal olid abieluliſed teenijad koguni põlatud, kes mujale ei kõlbanud, kui mõiſamoonakaks. Taludes leidus wäga wähe abieluliſi teenijaid. Meie mehed lähewad praegu Siberi ehk mujale aſumaad otſima, kuna ſeda ſiin küllalt leida on, ainult takistuſed tulewad kõrwaldada ja wõimaluſt anda ſeda omandada. Siin on küllalt taluſid, kes ſugugi ühes krundis ei ole. On taluſid leida, mis 5—8 iſe kohaſt olewaſt tükiſt koos ſeiſab. Mõned ſeeſuguſed heinamaa-tükid on 5—12 desſatint ſuured. Kraawitamiſe läbi wõiks neid hõlpſaste wiljakandwaks maaks muuta. Kes peab nüüd ſeda tegema! Tööjõud on nii kallis, et peremees ſelle peale ei mõtle. Takistuſeks on ſagedaste kaugus. Et ſiia rentnikku aſutada, ſelleſt tuleks waewalt midagi wälja. Kui hõlpſaste wõiks asja nõnda korraldada, et talud niiſuguſed maatükid talu küljeſt eraldada ja ära müüa wõikſid. Talunik peaſeks rasketeſt wõlgadeſt ja ostja wõib oma maatükiga toimetada nagu heaks arwab. Siin ei ole kartuſt, et ta, nagu rentnik, aasta päraſt, ehk kui ta kõik oma päraſt ſeadinud, wälja kolima peab. Ta wõib teha ja ſeada, teades, et ſee tema oma kaſuks tuleb.

Hiiumaalt. Miks kroonuwiinapood Suureſadamas awamata jäi. Sõru kroonuwiinapood Emmastes pole oma ſisſewõtetega kunagi ſuureste õitſeda ſuutnud. Läbikauplemine oli kõigeſt 4 tuhande ümber aastas ja ulatas ainult harukorral otſaga 5 tuhandesſe. Sellepäraſt tehti temale tänawu ſuwel diete lühike lõpp — ta pandi 1. juuliſt kinni. Aga juba enne kinnipanekut oli ta jaoks Suureſadamas Suuremõiſa wallas palju parem koht wälja waadatud. Seal oli Suuremõiſa parun Stackelberg monopoli jaoks ſellekohaſed ruumid kenaste ſisſe ſeada laſknud ja kõik teinud, et allik ſeal 1. juuliſt hoowama hakkaks.

Aga Jumala teed olid teiſed. Suuremõiſa wallarahwa parem oſa ſeiſis monopoli awamiſele kindlaste wastu. Juba waremalt oli Pühalepa õpetaja protesteeriwa palwekirja kokku ſeadnud, mis 150 allkirjaga minema ſaadeti. Ja ſee mõjus niipalju, et warſti peale ſeda kubermanguwalitſuſeſt kohalikule talurahwaasjade komisſarile järelpärimine tuli: ta awaldagu monopoli käimapanemiſe kohta oma arwamiſt. Oma wastuſes rõhutas komisſar arwamiſt, et kogu ümbruskond kindlaste monopoli awamiſe wastu olewat. Põhjustena toodi, nagu ennemalt ſaadetud palwekirjaski, ſeda ette, et rahwas juba ennegi kehw ja raskeid kohtade ostuaega üle elab, et monopol ulakuſt edendaks jne.

Ja nõnda wõis ſiis ſee ime ſündida, et monopol lõpuks ometi awamata jäi. Kahju ei ole temaſt, peale Suuremõiſa paruni, küll kellegil mõistlikul inimeſel. Parun oma pahameeles tahtwat ruumide kohenduſe peale kulutatud kuluſid kroonu käeſt kohtuteel wälja nõudma hakata.

Järel on Hiiumaal nüüd ainult weel kaks wiinapoodi: üks Jauſas ja teine Krimmis. Neid kahte ei taheta küll mitte wabatahtlikult kinni ſulguda, ſelleks jookſewad nad liig hästi: Jauſa monopol tõmbab iga aasta oma 30.000 rbl. kokku ja Krimmi oma wähemalt 15.000.

Factum.

Nov. Aaspereſt. Wallawalitſuſe hoolimatus. Mujal astuwad wallawalitſuſed ſelleks ſammuſid, et wallakooli õpeaastat wõimalikult pikendada, kuid Aaspere wallawalitſus talitab hoopis wastupidi: ta astub ſelleks ſammuſid, et ſeda weel lühemaks muuta kui ſee praegu on. Koolilapſed, keda wanemad, õpeaja tähtſuſeſt aru ſaades, 15. ſkp. Wõipere wallakooli ſaatſid, pidid ſealt „pikaninaga" tagaſi minema, ſest koolimajas ehitatakſe ahju ümber. Kuna ſuwe ſelleks aega küllalt oli, laſewad wallaiſad ſeda ometi õpeaasta algul teha, et ſee kahe nädala wõrra lühemaks muutuks: olewat ſee ju liig pikk. Minewal aastal läks pool õpeaastat ſellega mööda, et õiguslikku kooliõpetajat ei olnud, tänawu weetakſe kaks nädalat ahjude tegemiſeks maha, kuna tulewal aastal wiſt õpeaasta lühendamiſe palwe äraandmiſt ülemale poole oodata on. Kui ſilmapaistwalt küll ei edene Aaspere wald!

Kohtukoda.

Protſes kirikumõiſa metſa raiumiſe päraſt.

23. oktobril oli Paides Tallinna ringkonnakohtu wäljaſõidu-oſakonna ees Järwa-Jaani õpetaja Arwid Roſenſteini kaebtus „Tallinna Teataja" wastutawa toimetaja Johannes Reinthali wastu harutuſel.

Asja põhjuſeks oli wäike, kolmeteistkümne realine ſõnum Järwa-Jaaniſt, mis 21. jaanuaril 1911. aastal „Tallinna Teataja" 16. (282) numbris ilmus ja järgmiſelt käis:

> „Järwa-Jaaniſt. Metſa häwitamine. Mitmes kohas keelatakſe ülemalt poolt metſaraiumine ära ja tunnistatakſe ſeeſugune tegu metſalaastamiſeks. Järwa-Jaani õpetaja Roſenſtein toimetab ſeeſuguſt tegu iga aasta järjekindlalt ja liiategi weel niiſuguſe metſaga, mida kihelkonna omanduſeks tuleb lugeda. Misſugune ſeadus ſeda temale lubab, on kirjaſaatjal teadmata, aga tõeaſi on ſee, et iga päew weetakſe ſealt koormate wiiſi puid ühte ja teiſe kohta müügile. Kihelkond peaks oma metſa laastamiſe wastu tõeste wälja astuma ja asja ſeiſukorda uurimiſe alla wõtma."

Seda ſõnumet luges õp. Roſenſtein eneſe kohta laimduſeks ja andis kohtu-uurijale kaebtuſe ſiſſe, milles ſeletas, et ſõnumes awaldatud teated täieste waled olla, ſeſt tema tarwitawat kirikumõiſa metſa ſeaduſes määratud korra järele, kuna aga kihelkonna metſa Järwa-Jaanis ſugugi ei olla. Palus ſõnumekirjutajat ſeaduslikule wastutuſele wõtta, ehk kui ſeda et peaks kätte ſaadama, ſiis lehe toimetajat.

Toimetaja kirjaſaatjat wälja ei andnud, ſeega jäi ta iſe kaebealuſeks.

Ringkonnakohtu ette ilmus õp. Roſenſtein iſe ſüüdistajana, kuna Reinthali eest kaitsjana wannut. adwokat G. Poska (noorem) wälja astus.

Kohtu ettepaneku peale, kas pooled ei ſoowi asja leppimiſega lõpetada, wastas õp. Roſenſtein kindlaste eitades.

Asjas oli 6 tunnistajat wälja kutſutud, nendeſt 5 kaitſe-tunnistajaid, 1 ſüüdistaja poolt.

Kõige eſiteks kuulati ſüüdistaja tunnistaja Robert Minut (keegi mõiſa ülem-metſawaht, Sakſamaa alam) üle. See ei tea iſe ſelleſt midagi, et Järwa-Jaani kirikumõiſa metſa raiumiſe üle lehes olla ſõnum ilmunud, ainult õp. Roſenſtein kõnelenud iſe hiljem ſelleſt temale ja kutſunud ſiis tema oma metſa waatama. Ta näinud ſiis, et umbes 20-aasta wanuſe metſa ſeaſt olnud wanemad puud maha wõetud. Kui palju on üleüldſe metſa maha wõetud, ſeda tema ei tea; ka ſee on tal teadmata, kui ſuur ſee mets üleüldſe on.

Tunnistaja **Mägi** ſeletas, et tema on õpetaja käeſt umbes 10 ſülda puid oſtnud. Kaup olnud, et puud peawad õpetaja oma metſaſt olema. Õpetaja hobustega toodud temale ka puud koju. Ta on ühe korra kirikumõiſa metſas käinud ja olla ſeal ſiis känduſid ning raiutud kohtaſid näinud. Teab, et ka teiſed inimeſed on õpetaja käeſt puid oſtnud.

Õp. Roſenſtein pani tunnistajatele küſimuſi ette, kas nendele ka kihelkonna hobustega olla puid toodud ja ſeletas lõpuks iſe, et tema kihelkonnaſt antud puid, mis temale Kukſemaa metſaſt toodud, ka ära müünud.

Tunnist. preester **M. Uusna** on ka õpetaja käeſt 10 ſülda puid oſtnud. Õpetaja rääkinud kord iſe tunnistajale, et oma metſaſt laſknud puid raiuda ja tahtwat need ära müüa ning et puude tagawara olla umbes 80 ſülda. Kihelkonna rahwa ſeas olla ſelle üle nurinat olnud, et õpetaja metſa raiskab.

Friedrich Puhk on ka õpetaja käeſt puid oſtnud — umbes 15 ſülda. Õpetaja öelnud ſiis, et ta need puud oma metſaſt müüb.

Juhan Mäeots on nõndaſamuti õpetaja käeſt puid oſtnud. Keegi Sepp kõnelenud, et ta olla kirikumõiſa metſaſt eneſele majapalkiſid oſtnud.

Gustaw Männik on kirikumõiſa metſaſt puid oſtnud. Teab, et ſealt metſaſt ka palkiſid on müüdud. Peale ſelle kõneleb weel, et kirikumetſaſt toodud palkideſt tehtud kirikumõiſa õue peale mõned hooned (küün, tall ja ſealaut). Need hooned müünud õpetaja Roſenſtein temale ärawedamiſeks ära. Õpetaja teguwiiſi päraſt olla kihelkonna rahwa ſeas nurinat olnud.

Tunnist. **Friedrich Lorenzſonn** on üle 20 aasta Järwa-Jaanis elanud ja tundwat ſellepäraſt, nagu ta ſeletab, ſealſed oluſid wäga hästi. Ka kirikumõiſa mets on temale wäga hästi tuntud, ſeſt kaua aega on ta kirikumõiſa rentnik olnud; hiljem käinud ta aga kui jahimees ſagedaste ſeal metſas. Oma kütuſe ſaawat Järwa-Jaani õpetaja kihelkonnaſt. Kirikumõiſa mets olewat ainult majapidamiſe tarwidusteks. Kui tema endiſe õpetaja ajal kirikumõiſa maid rendil pidanud, ſaanud ta ſealt metſaſt majapidamiſe tarwidusteks ainult 7 ſülda puid aastas ja tulnud ſellega wälja. Praeguſe õpetaja ajal olla metſa palju maha wõetud ja müüdud. Muu ſeas weetud ka rohkeste puid õpetaja wenna juurde Käſukonna mõiſa. Kirikumõiſa metſa ſuurus olla umbes 8—10 desſatini. Selleſt metſaſt olla ſuured plarakad — mõned kuni desſatini, mõned poſtiwabe ſuuruſed — järsku maha wõetud. Kord näinud ta metſas umbes 100 ſülda mahalõigatud puid. Kihelkonna rahwas olla ſelle metſa raiskamiſe päraſt wäga nuriſenud.

Kaitſeja paneb kohtule kolm päewapiltliſt üleswõtet Järwa-Jaani kirikumõiſa metſaſt ette, millede pealt näha on, kuda metſa on järsku maha wõetud, nii et ainult kännud ja riſu on järele jäänud.

Tunnistaja Lorenzſonn tunneb ära, et need ülesmõtted kirikumõiſa metſaſt on tehtud ning kohus otſustab pildid akti juurde liſada.

Oma ſüüdistuſekõnes kurtis õpet. Roſenſtein ſelle üle, kuda lehe ſõnum kihelkonna rahwa ſeas tema wastu uſaldust kõigutanud. Üleüldſe olla Eesti lehed wäga kerged niiſuguſid teateid tooma, mis autoriteetiſid kõigutawad, aga ſellepäraſt kuluks ajalehe wäljaandjatele wäike õpetus ära. Kihelkonna metſa, kuſt ainult kihelkonna tarwidusteks puumaterjali wõetakſe, Järwa-Jaanis ei ollagi. Kirikumõiſa metſa wõiwat aga tema oma heaksarwamiſe järele tarwitada, nõndaſama nagu muidki kirikumõiſa ſiſſetulekuid. Palus kaebealuſt laimamiſes ſüüdlaſeks mõista.

Kaitſeja adw. Poska toonitas, et käesolewas asjas laimamiſeſt ei wõi juttugi olla, ſeſt laimu „Tall. Teataja" ſõnumes ei ole. Kõik faktid, mis lehe ſõnumes awaldatud„ on kohtu ees kinnituſt leidnud: metſa on maha wõetud ja wäga rohkeste, metſamaterjaliſid on wäljaspoole müüdud, rahwa ſeas on ſelle üle nurinat olnud. Ajalehe kohus on igat ſeltskondliſt nähtuſt awaldada ja Järwa-Jaani ſõnume äratrükkimiſega on lehe toimetaja ainult ſeda ſuurt kohuſt täitnud, mis temal ſeltskonna ees on eneſe peale wõetud. Niiſuguste ſõnumete awaldamiſe läbi ſaab ka nende aſutuste tähelepanemine asja peale juhitud, kes ühe wõi teiſe ebamääraſe tegewuſe järele peakſid walwama, ſeda aga mõneſugustel põhjustel mitte pole teinud. Edaſi ſeletas kaitſeja, et ſee ſeletus mitte õige ei olewat, nagu oleks õpetajal kirikumõiſa metſa tarwitamiſes piiramata woli. Ta tõi Baltimaa Eraſeaduſe III jaoſt paragrafi ette, milles on öeldud, et pruukimiſeks antud metſaſt ainult oma tarwiduſt wõib täita, mitte aga ſeda metſa müüa. Nõndaſamuti näitas ta Metſaſeaduſe põhjal, et ſee ſugugi ſeaduſe ja mõistliku metſaasjanduſega kokku ei käi, kui umbes 10 aasta jooksul kõigeſt 8—10 desſatini ſuuruſt metſa terwete desſatinide kaupa maha wõetakſe. Kui ſeda tehtakſe, ſiis pole ſee ometi muud midagi kui metſa häwitamine ja käesolewal juhtumiſel on ajaleht asja oma õige nimega nimetanud. Palus kaebealuſt wabaks mõista.

Umbes paarikümne minutiliſe nõupidamiſe järele kuulutas kohus otſuſe, mille järele toimetaja Reinthal õpetaja Roſenſteini laimamiſes ſüüdlaſeks tunnistati ja Kõigekõrgema maniſesti järele trahwikergenduſt maha arwates, 1 kuuks ja 10 päewaks politſeiaresti mõisteti.

2. nowembril kuulutatakſe Tallinnas aſi lõpuwormis ja ſiis ſaab ka teada, millega kohus oma otſuſt põhjendab. Lõpuotſuſe kuulutamiſeſt on kaks nädalat edaſikaebamiſe aega.

Toimetaja Reinthal mõtleb oma edaſikaebamiſe õiguſt tarwitada.

Tööliste elu.

Kudas põllutööliste ſeiſukorda parandada.

Põllutööliste küſimuſt ja ſeiſukorda on rohkeste ſõelutud, kuid ainult mõned üksikud mehed on ſelle tõeasja juurde jõudnud, et ainult põllutöölised iſe oma ſeiſukorda kõige paremine ſuudawad parandada. Tarwis ainult tingimiſi leida, kudas põllutöölised kõige kiiremine ühiſele tegewuſele astukſid. Seda küſimuſt arutab nüüd ka „M. Kodumaa" ja jõuab ſeekord õigele ſeiſukohale.

Nagu teada, on põllutööliſtel oma elujärje tõstmiſeks wäga wähe wõimaluſi jäetud. Nendeſt wähedeſt wabadusteſt, mis wabrikutöölised omale kätte on wõitnud, on maatöölised täieste ilma. Nii lubatakſe linnades äri- ja tööstuſe-ettewõtetes töölistele oma ametiühiſuſi aſutada. Põllutöölised on aga ka ſelleſt lubaſt ilma jäetud. Pole ſiis ka ime, et meie maatööliste hulgas rohkeste aruſaamatuſt, orjameelt ja wähe ühistunnet leiame. See on loomulik ja aruſaadaw. Kõik need töölised kannatawad tihti tööpuuduſe ja muude pigistuste all. Juhtub niiſuguſt abita tööliſt weel õnnetuſed, näituſeks tulekahju, mõne looma ſurm wõi pikaldane haigus tabama, ſiis on ta wäljapeaſemata ſeiſukorras. Kudas aga elujärge parandada? Minu arwates wõikſid kõik maatöölised, olgu nad misſuguſes tööharus tegewad, omale linnade eeskujul abiandmiſe ſeltſid elule kutſuda. Linnades töötawad „käſitööliste abiandmiſe ſeltſid" heade tagajärgedega, mispäraſt ei wõi ſiis maal ka niiſuguſid ſeltſiſid aſutada ja olude kohaſelt natuke muuta ning täiendada. Ka maal wõikſid abiandmiſe ſeltſid oma liikmete ja nende perekondade waimliste ning majanduslikе tingimiste parandamiſeks töötada. Selle eesmärgi kätteſaamiſeks annaks ülemalnimetatud ſelts oma liikmetele neil kordadel, kui nad abi tarwitawad, nagu haiguſe, tööta oleku, tulekahju ajal, aineliſt toetuſt, awaks oma liikmetele ja nende perekondadele lugemiſetoa, muidugi teada makswate ſeaduste järele. Ka wõiks ſelts üleüldiſe hariduſe ja eriteaduste asjus ettelugemiſi ja kõneõhtuid toime panna ja laste koolitamiſeks ja kaswatamiſeks oma liikmetele abi anda. Sellega kaswataks ſelts maatööliste ſeas ühistunnet ja laiendaks ka nende ſilmaringi.

Baltimaadel ſemſtwo ſiſſeſeadmiſe kohta

toob „Now. Wremja" tähtſa teate. Selle järele on ſeaduſe-eelnõude hulgas, mis praegu ſiſemiste asjade ministeriumis ſeaduſeandlistele kogudele ettepanemiſeks wälja töötatakſe, muude ſeas ka Baltimaadel, Poolamaal ja Lääne-Siberis ſemſtwo ſiſſeſeadmiſe eelnõu. Kuramaale ſemſtwo ſiſſeſeadmiſe wõimaluſe küſimus olla juba peaaegu täieste läbi töötatud. Liiwimaa ja Eestimaa kohta ſaawat ministerium kõige ligemal ajal tarwiliſt materjali koguma, misſuguſeks otstarbeks kubermanguwalitſustele eeskawad ühes küſimistega wastuste andmiſe tarwis kätte ſaadetakſe.

Nüüd kuuleme täienduſena, et ſiſemiste asjade ministerium juba lähemal ajal Eesti kubermangu ühe kõrgema ministeriumi-ametniku tahab ſaata, kes ſemſtwo ſiſſeſeadmiſe küſimuſe kohta koha peal ſelguſt peab muretſema. Peale ſelle kuuleb weel „R. Mõſl," et Baltimaal ſemſtwo igal juhtumiſel omawalitſuslikule aluſele põhjendatakſe. See küſimus olewat ministeriumis juba lõpulikult ära otſustatud.

Kas on Hiiumaal naftat?

(Jutuajamiſeſt Rootſi weeuurija Wahlebergega).

Juhtumiſe kombel ſai nende ridade kirjutaja eila eſimeſt korda Rootſi weeuurija Wahlebergega kokku ja muu ſeas kaldus jutt ka nafta leidmiſe wõimaluſe peale Eestimaal.

„Alles pühapäewal jõudſin ma Hiiumaalt tagaſi", jutustas Wahleberge. „Julgeste wõib arwata, et ſeal naftat maa all peitus on. Paari nädala eeſt ſain ma Waimla mõiſa omaniku käeſt kirja, milles ſeletati, et nende puurkaewu weel petroleumi maik juures olewat ja ſellepäraſt oldakſe mõiſas arwamiſel, et ſeal ümbruſes kuſagil maa ſees naftat peab olema. Et mind juhtumiſe kombel ſamal ajal ka juba Eestimaale oli kutſutud, ſiis wõtſin ma nõuks ſeal olles Hiiumaale ſiſſe astuda. Nüüd on ſee käik tehtud."

„Ja tagajärgedega olete teie rahul?"

„Ja! Minu arwates on Waimla mõiſa ümbruſes tõeste naftat. Nafta ſooned peawad ſeal 68—70 meetri (umbes 35 ſülda) ſügawuſel maa all olema. Et nafta harilikult wäikestesſe järwekestesſe kogub, mida üksikud ſooned ühendawad, ſiis tuleb arwata, et ka ſeal mitu niiſuguſt järwekeſt on."

„Arwatawaste on ſeal naftat aga ikkagi ſedawõrd wähe, et ta ainult weele petroleumi maigu juurde teeb, mitte aga ſuuremal mõõdul puurkaewu toru mööda üles ei tule?"

„Kui ſuur nafta tagawara on, ſeda ei wõi ma kindlaste ütelda. Aga umbes tuhande liitri ümber wõib ſealt eſialgul küll wiſt tunnis ſaada. Et nafta ſuuremal mõõdul weega ei ſega, tuleb minu arwates ſelleſt, et puurkaewu toru nafta järwekeste wõi naftaſoonte ſeinteſt läbi läheb, mitte aga ſoone eneſe kohta ei ole trehwanud."

„Seiſab ſiis weſi ſeal naftaſt madalamal?"

„Ja, üks oſa puhtawee ſooni on naftaſoonte all."

„Wiſt tuleb naftat ſeal wälja pumbata, wõi rõhub ta iſe eneſe maapinnale?"

„Wäga wõimalik, et ta iſe wälja purskab."

Külaliſt huwitas muu ſeas ka Tallinna ümbruſe maapind. Siia juurde olgu liſatud, et Wahleberge eila ka Romanowo aialinnas weeſooni otſimas käis. Küſimiſe peale, kas ſeal ümbruſes naftat ei wõiks olla, wastas W. paari katſetegemiſe järele eitawalt. -er.

Päewauudiſed.

• **Ilmade ettekuulutamine terwe kuu peale.** Suure huwituſega pandakſe Prantſusmaal Lioni linna obſerwatoriumi juhataja Jean Mascarti ilmade ettekuulutamiſt tähele. Mascart hakkas Lioni ümbruſe põllumeestele ilmaſid terwe kuu peale korraga ette kuulutama. Augustikuu ettekuulutusteſt läks üle 70 protſendi märki, ſeptembrikuu muutlikud ilmad trehwaſid üsna punkti peal nii, nagu Mascart teatanud. Kuiw ja wihm — kõik läkſid märki. Edaspidine kuulutamine ſaab näitama, kas Mascarti tegewuſel püſiwuſt ſaab olema.

• **Ajalehetoimetaja wangi mõistetud.** Windawis ilmuwa ſotſ.-demokratiſe Läti lehe „Dauna Awiſe" toimetaja on Liiwimaa ringkonnakohtus 2 kuuks wangi mõistetud ühe kirjelduſe päraſt, milles armulaua kommet oli pilgatud.

Mõiſa minek põllupanga kätte. Wäike-Dſeldeni mõis Haſenpothi kreiſis, mis 365 wakamaad ſuur, on 20.050 rubla eeſt talurahwa põllupanga kätte läinud. See mõis oli enne Liibawi kodaniku Ernst Picke omandus.

-b- **Loomade ſiſſetoomine Liiwimaalt takistatud.** Wõru, Tartu ja Wiljandi kreiſides mõnes wallas on loomade ſuu ja ſõratõbi lahti läinud, ſellepäraſt on Eestimaa kuberner ära keelanud Liiwimaalt ſarwloomi, lambaid ja ſigu Eestimaale tuua, kui toojal tunnistuſt ei ole, et need loomad tõbeſt wabadeſt kohtadeſt on toodud. Ilma niiſuguſe tunnistuſeta toodud loomad peetakſe kuskil eraldatud kohas nõnda kaua kinni kui tunnistus tuleb.

-pt- **Peterburi Eesti Hariduſeſeltſi *II.* jaoskond** pühitſes 20. ſkp. oma 25-aastaſt kestwuſepäewa. Rahwaſt oli rohkeste pidulikule koosolekule ilmunud. Pidustus algas jumalateenistuſega, millele kõned ja õnneſoowid järgneſid. Õhtul oli perekonnaõhtu muuſikaliste ettekannete ja näitemänguga.

• **Tartu ülikooli arstiteaduskonna** on „P." teatel neil päewil Eesti Üliõpilaste Seltſi liige Paul Pedusaar cum. laude lõpetanud.

• **„Walged eestlaſed".** Selle nimetuſe all kirjeldab „J. D. Lapa" ühte oſa Walga maakonnas, Seltini, Ilſeni ja Kalnemõiſa walla elanikkudeſt lühidalt järgmiſelt: Nad räägiwad iſeäraliſt murrakut, millel Eesti keelega palju ſarnaduſt, kuid milleſt päris-eestlaſed ſiiski aru ei ſaa. Wististe on nad kas Eesti kolonistid ehk muiſtſete liiwlaste järeltulijad. Noorſugu unustab oma murraku ära ja lätistatakſe ümber. „Walged eestlaſed" on õige ebausklikud ja alles madalal hariduſeastmel. Mitmed ebauſukombed, nagu kodukäijate toitmine jne., leiawad nende poolt weel hoolſat täitmiſt.

• **Eesti Karskuſeſeltſide Keſktoimekonna asjaajajaks** O. Truu aſemele, kes ſelleſt ametiſt lahkus, on „Poſt." teatel stud. med. J. Treumann walitud, kellega iſiklikult iga päew kella 2—4 p. l. Tartus Tallinna uul. nr. 37 kokku wõib ſaada. Kirjad ja ſaadetuſed palutakſe endiſt wiiſi Eesti tütarl. 1. järg. [illegible] Tartu, Tiigi uul. 74 ſaata, kus iga [illegible] kella 12 ajal kirjatoimetaja pr. H. Põlluga kokku wõib ſaada.

• **Kokowtſowi ametiſt ära astumiſt** peetakſe pealinna kõrgemates ringkondades täieste kindlaks. Ühes ſellega olla ministrite nõukogus ka teiſi ſuuri muudatuſi oodata. Wäljamaa lehed teawad rääkida, et peaminister Pariſi ſaadikuks nimetatawat, kuna praegune Pariſi ſaadik Iswolski Londoniſſe ſelleſama ameti peale läheb.

• **Rahukogu erakorralised istumiſed Narwas** on 30. ja 31. oktobril, 1. ja 2. nowembril.

• **Telegrafiametnikkudeks** Keila poſtkontoriſſe on Jahn Ruks ja Kolga telegrafi jaoskonda Fritz Mink nimetatud.

Salajaſe wäljarändamiſe wastu. On ſelguſele jõutud, et Sakſa ja Austria piiriäärne Wenemaal kõikſuguste wäljarändamiſe büroodega otſe nagu üle on külwatud. Nende büroode agentide tegewus on, et iga aasta Wenemaalt umbes 500.000 inimeſt ſalamahti wälja rändab. Nüüd on piiriwahtidele ja politſeile uued waljemad eeskirjad antud, kõigi abinõudega ſalajaſe wäljarändamiſe wastu wõitlema hakata.

Raha ülelöömine. Riias andis Hommikumaa Seltſi eſitaja Arenſon politſeile üles, et arteltſik Alekſander Sch. rahakapi wõtmega ära on kadunud, kuna rahakapis 30.000 rubla pidi olema. Kui kapi lahti murti, leiti temas ainult 9038 rubla, 21.516 rubla aga oli kadunud. Plehkupanija ſai 175 rubla kuus palka.

Eks. Liplapi aiatöökooli ſelle-aastaſteſt kursistideſt lähewad oma teadmiſi täiendama, et päraſt kodumaale tööle aſuda: neiu Ellen Koppel — Sakſamaale aiatööd õppima; neiu Linda Kalep — Pariſi, Aino Tamme õpilaſeks laulmiſes; neiu Anna Mühlmann — üleüldiſid teadmiſi täiendama Soomemaale Tuuſula rahwaülikooli. Wiimaſeſſe astub ka ſöökide walmistamiſe juhataja neiu Fanny Kekälainen — koolijuhataja neiu M. Sapas mõtleb Sakſamaal ennaſt aiatöös weel täiendada.

Naisſaare elanikkude ſaatus.

Pühapäewal käis Eestimaa kuberner mitme ametniku ſaatel Naisſaarel. Sel puhul olid ſaare elanikud endid kõik koolimajaſſe kokku kogunud, kus kuberner Kõigekõrgema käſukirja ette luges, mille järele ſaar Keiſer Peeter Suure kindluſe alla wõetakſe. Et ſaare wõerandamine juba lähemal ajal ſünnib, ſiis peawad Naisſaare elanikud kõige hiljem tulewa aasta kewadeks ſaare pealt ära kolima. Sel puhul makſetakſe naisſaarlastele nende waranduſe wõerandamiſe ja ſiſſetulekute kaotuſe eeſt kahjutaſu.

Et naisſaarlastele uue elukoha walimiſt kergemaks teha, on nende jaoks Nurmſi kroonumõis Muhu ſaarel walmis waadatud. Nurmſi mõiſas on 372 tiinu kõlbliku maad. Nii ſaaks ſealt 34 iluſat maatükki, milleſt naisſaarlastele küllalt jatkuks. Kui aſunikud pakutawa maaga rahul on, peawad nad ſelleſt kõige hiljem 20. nowembriks teada andma. Enne ſeda tuleb neil aga ſaadikud uude elukohta maad ja ümbruſt lähemalt järele waatama ſaata. Maakuulajatele ſaadetakſe tarbekorral Kureſſaareſt kroonumetſa ametnik Kuiwasteſſe wastu.

Põllutöö ja karjakaswatuſe ettelugemiſed Keilas 4.—15. nowembrini.

Tallinna Eesti Põllumeesteſeltſi eestwõttel ja Keila Rahwahariduſeſeltſi korraldusel peetakſe Keilas Rahwahariduſeſeltſi ruumides 4. kuni 15. nowembrini põllutöö ja karjakaswatuſe ettelugemiſed ära.

Põllutöö üle loeb instruktor hr. A. Johannſon ja karjakaswatuſe üle looma-arſt hr. Joh. Zimmermann. Peale ſelle peawad jaoliſi ettelugemiſi weel nooremad instruktorid herrad J. Johannſon, Gerberſon ja Ormisſon.

Oſawõtmine Põllumeeste- ja Rahwahariduſeſeltſi liikmetele makſuta, wõerastel on üks rubla makſu. Ettelugemiſed peetakſe [illegible] ära, kui tarwiline arw oſawõtjaid ilmub. Sellepäraſt palutakſe kõiki oſa wõtta ſoowijaid endid aegſaste üles anda. Ülesandmiſi wõtawad wastu: kooliõp. hr. J. Depmann, wallakirjutaja R. Premet, köster A. Reinwald, õpetaja J. Kuff.

Tallinna Eesti Põllumeesteselts.

Kohalikud teated.

K. **Gaaſiwabriku rewideerimine,** nagu kuulda, jõuab 27. oktobriks lõpule. Lähemal koosolekul antakſe tema tagajärgedeſt linnawolikogule aru.

• **Tallinna diakonisſimaja ſuurendus** on, nagu ſealne pastor Walter kohalikkudes Sakſa lehtedes teatab, nüüd walmis ja haigete wastuwõtmine alganud. Ehituſe kulud tõuſid 90.000 rubla peale. Ka tarwiline Röntgeni aparat on wäljamaalt kohale jõudnud.

• **16. oktobri eel** kinniwõetuteſt on minewal laupäewal ſuuremalt jaolt kõik wangimajaſt wabastatud. Miskiſuguſt ſüüdi ei ole leitud. Kuulu järele on weel 7 tööliſt kinni.

K. Tiſeli **oſewabriku weetarwitamiſe** küſimuſes oli wiimaſel linnawolikogu koosolekul arupärimine. Linnapea teatas, et asjaſt wolikogule kohe aru antakſe, kui uurimine lõpetatud on.

• **Nõmme ſuwitusmaſſu ſiſſeſeadmiſe ſeaduſe eelnõu** on 17. oktobril riigiwolikogu ſellekohaſes komiſjonis ees olnud.

-er- **Romanowo aialinnas** on praegu tükeldamine täies hoos. Umbes 400—500 üksikut krunti on juba wälja mõõdetud, ſuuremate uulitſate ſihid ſiſſe aetud ja kui külm ning lumi tööle takistuſi ei tee, ſiis wõib iga liige ehk uueks aastaks oma maatükid kätte ſaada. Praegu on ſeal metſi mööda igapäew ligi wiiſteiſt meeſt tööl.

-g- **Uus orel.** Meie linna Eesti kirikud on juba kauemaid aastaid waimulikkude kontſertide pooleſt tuntud, kuid enamaste on igas kontſerdi asjalikumas arwustuſes märkus leidunud puuduliku korras olewa oreli kohta. Seda „puudulikus korras" olewat orelit ei mängita aga mitte ainult kontſerdil, waid ka igal kirikuteenistuſel ja ta walmistab kuulajatele, iſeäranis aga mängijale tihtigi õige halba meeleolu.

Nendeſt halbtusteſt on Jaani kirik nüüd õnnelikult üle: kaks aastat tagaſi otſustas Jaani kiriku konwent oma kiriku orelit täielikult uuendada. Töö anti Tallinna orelimeistri A. A. Terkmanni hoolde. Orel kawatſeti kolme manuali pedali ning (ühes transmisſioniga) 60 registriga, mille juurde oreli ehitaja weel neljanda manuali liſas, edaspidiſeks kawatſetud kajaoreli jaoks. Wiimati otſustati weel orelile tuule muretſemiſeks elektrijõudu tarwituſele wõtta. Selleks muretſeti kahe hobuſe jõuliſe elektrimootoriga käima pandaw tuuleturbin, mis 940 ringi minutis teeb. Oreli mängupuldis on kõige uuemad tehnikaliſed leiduſed ſellel põllul ära mahutatud ja ta pakub mängijale oma üle 300 registri ja muude nupukestega wõimaluſt igaſuguſid helitööſid tarwilikult kuuldawale tuua. Oreli wälimine kuju (proſpekt) on püütud kiriku ehituswiiſi põhjusjoontega kokkukõlaſſe wiia; niiſama leidub proſpektis jooni, mis kiriku wälimiſeſt kujuſt on wõetud.

Pühapäewal 27. ſkp. wõetakſe orel kirikuteenistuſe juures tarwituſele ja ſelleſama päewa peale lõunat on orelikontſert ſoololaulja pr. E. Maſing-Grünbergi ja meestekwarteti kaastegewuſel.

-b- **Ajalehe toimetaja trahwitud.** „Rewelskija Iswestija" toimetajale F. Taruntſowile on Eestimaa kuberneri poolt administratiwliſel teel 1 kuu aresti ehk 100 rubla trahwi mõistetud. Põhjuſt ſelleks andis lehe 22. oktobri numbris ilmunud waleſõnum tööliste kinniwõtmiſe üle.

• **Komiſjon, kes õpilaste kehaliſe ja kõlbliſe kaswatuſe järele wäljaspool kooli walwab.** Õpekona kuratori korraldusel on Baltimaa ſuurematesſe keskkooli linnadesſe iſeäralikud komiſjonid aſutatud, mis keskõpeaſutuste juhatajateſt koos ſeiſawad. Komiſjonide ülesanne on õpilaste kaswatuſe järele wäljaspool kooli walwata, nende keskel ſporti edendada jne. Komiſjoni liikmeteks wõiwad ka kooliõpetajad niihästi kesk- kui ka algkoolideſt astuda.

Peale Tallinna on niiſuguſed komiſjonid ka Riiga, Miitawiſſe, Tartuſſe ja Liibawiſſe aſutatud. Tallinna komiſjoni eſimeheks on Aleksandri gümnaſiumi direktor Hwalewski; Tartus — profesſor Kusnetſow.

Õnnetuſed ja kuritööd.

-u- **Automobili alla jäänud.** Keſknädalal jäi Wene turul Jokob Neudorf automobili nr. 67 alla. Tema widi haigemajaſſe, kus leiti, et wigastus wäga raske ei ole. Autojuht Leopold Grönfeld wõetakſe wastutuſele.

-u- **Kõrwetuſe haawadesſe ſurnud.** Kuueaastane Eugenie Wasſiljewa, kelle riided pliidaſt põlema läkſid, on haigemajas kõrwetuſe haawadesſe ära ſurnud.

-u- **Elukardetawalt ära põlenud.** Keſknädalal pealelõunat tuli Wolta wabrikus järgmine õnnetu juhtumine ette: Paranduſe töökojas olid mitmed töölised jootmiſe kallal töös, kui 21-aastane Richard Hansmann kogemata laua peal põlewa benſini lambi wastu puutus. Kohe läks tema õline bluuſa põlema ja leegid tõuſid lae poole. Kuigi abi ligidal oli, ſai õnnetu ometi nõnda raskeste kõrwetada, et ta ſeiſukord muret äratab.

-ck- **Õnnetu ſurm.** Reede õhtul 22. ſkp. kella 10 ümber leiti Jaan Matſar Paide lähedalt Reopalu juureſt teekraawiſt ſurnult. Wanker oli tal kummuli peal. Eſite arwati, et ſiin röövimiſega tegemiſt on, ſeſt M. oli hommikul linu Paidesſe müüa winud, kui läbiotſimiſel raha kadunu juureſt ei leitud. Uurimiſel ſelgus aga, et M. hilja õhtuni Paides oli wiinditanud, mispäraſt teadmata on, kudas rahaga lugu oli. Arstliſel järelwaatuſel wägiwalla märkiſid kadunu küljes leida ei olnud. On wõimalik, et M. koguſõites wankril tukkuma jäi ja noor hobune liiga kraawi kaldale läks, kusjuures wanker kraawi ümber kukkus, õnnetut oma alla mattes. M. oli 56 aastat wana ja perekonnaiſa. —Igatahes on ſiin wiſt alkohol ſüüdi.

-o- **Õnnetu ſurm tee peal** Maantee peal mis Pärnu poolt Wändra alewiku poole wiib, ſai 17. okt. õhtul umbes kella 8 ajal Järwakandi klaaſiwabriku alaline klaaſiwedaja Rempel, rahwuſe pooleſt lätlane, umbes 60 aasta ümber wana, klaaſikoorma alla jäädes ſurma. Ta oli õhtu eel Kärguſt Wändra poole läinud, et kuhugile Tori wõi Sindi poolſesſe poodi klaaſiſid wiia. Kottpimedal õhtul oli hobune teelahkmel ſelle aſemel, et Tori poole pöörda, ekſiwiiſil Wändra alewiku poole keeranud. Hobuſe juht on nähtawaste eksituſt kohe märkanud ja hobuſe ſealſamas maantee peal Wändra tarwitajate-ühiſuſe Karja harupoe ees ümber pööranud. Selle juures on wanker kraawikalda peale minnes ümber läinud ja õnnetu klaaſikastide alla matnud nõnda, et ta rasketeſt klaaſikastideſt wigastatud kohe ſurma ſai. Politſeilikul järelwaatamiſel leiti õnnetu juureſt peale ta dokumentide ja kaubakirjade ka paar ſorokowkaliſt wiinapudelit, üks tühi, teiſe pealt natuke wõetud. Sellegipäraſt ei wõi arwata, nagu oleks õnnetus wiina läbi ſündinud, ſeſt et ſurmaſaanud mees purjutaja ei olnud. Ta oli juba mõnikümmend aastat alaline teekäija klaaſiſid wedades: tegi iſe klaaſikaupaſid ja toimetas neid poodidesſe kohale. Wahel käis ta nõnda Lätimaalgi ära.

• **Surm ettewaatamata ſõidu tagajärjel.** 14. oktobri õhtul kella 6—7 wahel ſõitis Audru taluperemees Mihkel Tiido ühes naiſega Sindi laadalt koju. Ka teiſi laadalt kojuſõitjaid olnud õhtu eel rohkeste. Audru poſtmaanteel, umbes weerand wersta Liiwa mõiſaſt ſõitnud T-le keegi tundmata mees, ilma hüüdmata ehk märki andmata järsku tagant ſuure hooga peale. Tõuge olnud ſedawõrd tugew, et mõlemate wankrid ümber paiſatud, ſelle juures langenud T. ühes naiſega wankrilt wõera pealeſõitja hobuſe jalge alla, kuna wõera wanker ümberminemiſe juures tee äärſesſe kraawi weeres, ſeesolijat oma alla mattes. Peremees T. ſaanud, kas hobuſe kabjalöögiga, wõi pealeſõitwa wankri aiſa otsaga pähe ſuure haawa, milleſt werd rohkeste wälja woolanud, riided olnud üleni porised (ſel õhtul ſadas wihma) ja keha hobuſe jalgade all ära muljutud. Naine peaſenud wähemate põrutustega.

Naiſe abil toimetati õnnetu Liiwa mõiſa, kus abi anti ja haawad puhtaks pesti. Tundmata pealeſõitja peaſenud kraawiſt wankri alt möödaſõitjate abil kergete wigastustega wälja. Ta ſõitnud Koongu poole, wankris olnud tal ſoola ja kiwiſöe kotid. Taskuſt leitud tal pooletoobine wiinapudel, kuna teine pudel ta ütluſe järgi ära olla kadunud; ſelleſt wõib järeldada, et wõeras purjus oli, mille läbi waſt õnnetus tuligi. Haige T. toimetati järgmiſel hommikul Pärnu Hoerſchelmanni kliinikuſſe. Nädal aega põdes mees haigewoodil. 21. oktobril heitis ta hinge. Kardetaw haaw peas oli mädanema läinud ja ſellele põletik ſiſſe löönud, millele ſurm järgnes. Kadunu Tiido oli 58 a. w., wallas kui kaine, alkoholi wastane mees tuttaw, kuna ta ka laadalt kaines olekus kodu ſõitnud. Teda leinab iſata jäänud perekond.

-u- **Nõdrameelne eneſe ära uputanud.** Neljapäewal andis Johannes Liiwamäe, kes Kadaka tee ääres nr. 7 elab, politſeile teada, et tema 16-aastane poeg Johannes, kes waimunõrkuſe all kannatab, 20. oktobriſt ſaadik kadunud on. Nüüd eila leiti eſimeſes linnajaos ühe weeaugu äärel kadunu müts. Kui auguſt, kuſt enne ſawi wõetud, waatama hakati, leitigi ſealt õnnetu ſurnukeha.

Mereteated.

Aurulaewa kokkupõrge jäämäega. Kanadaſt tulewa telegrammi teate järele on Inglise kaubalaew „Manchester Commerce" Uueleitumaa ſaare juures jäämäega kokku põrganud. Laewal reiſijaid ei olnud. Mis laewaſt ja laewameesteſt ſaanud, ſelle kohta puuduwad teated.

• **Kaspia mereſt otſeteed Riia ſadamaſſe** jõudis 17. ſkp. laew „Aramais", Bakuſt pealewõetud 70.225-puudaliſe petroleumi koormaga. Laewa tee käis Wolga ja kanalide läbi ühendatud teiſte jõgede kaudu kuni Peterburi ja ſealt merd mööda edaſi — Riiga.

Kinnijooksnud laewa lahtipeaſtmine. Belgia aurulaew „Dongrieri", mis ſütekoormaga teel Peterburiſſe Saaremaa läänerannas kinni jooksis, on peastelaewade „Ollu" ja „Neptuni" läbi lahti tehtud.

Wastutaw toimetaja J. Reinthal.
Wäljaandja Eesti Kirjastuſe-Oſaühiſus „Ühiſelu".

Hoidke ennast

järelaimduste, eest kui Teie linnakſekohwi oſtate. Paljud linnakſekohwiwabrikud aimawad Kathreineri Kneippi linnakſekohwi kiſſepakkimiſt nõnda petlikult järele, kui iganes wõimalik. Sellega näitawad nemad iſe, et Kathreineri Kneippi linnakſekohwi

„järelaimamiſe wääriline“

on, teda ennaſt ei wõi mitte järele aimata, ſellepäraſt aimatakſe tema wälimiſt pakkimiſewiiſi järele, et ſellel kombel rahwaſt ekſitada. Kathreineri Kneippi linnakſekohwi on üle 20 aasta kui kõige parem linnakſekohwi kõigis kulturamaades tuntud. Sellepäraſt nõutagu tingimata Kathreineri Kneippi linnakſekohwi ja pandagu „Õpetaja Kneippi“ kaitſemärki tähele.

„Omaduſel on wäärtus“!

Kathreineri linnakſekohwi wabrikud Riias. 6723

Teater „Rekord'

näituſeplatſil waksali ligidal.

25.—28. okt. ſ. a.

uus ſuurepäraline eeskawa 7 ſuures jaos.

Häbi.

Kohutaw draama 6 ſuures jaos.

Tema leidis liimi üles ja ſelle tarwitamine. Naljakas.

Etenduſe ajal mängib ☛ **Onega polgu** ☚ **muuſikakoor.**

Etenduſed algawad äripäewadel kella 5 p. l., pühapäewadel ja kroonupühadel kella 2 p. l. kuni kella 12 ööſel.

Saturn.

Nii on ilmas elu.

Draama „Nordiski“ kunſtſeeriaſt, W. Hariſoni kaasmängul ette kantud. See pilt ei tarwita reklamet. Ja teiſed huwitawad pildid.

The Royal Vio.

Mohamed II.

Draama 3 jaos. Oma ſiſu ja ettekande poolest üks iſeäraline. Tormijooks Konstantinopoli peale. Kriſtlaſed Jslami wõimuſes. Naisterahwastega kauplemine jne. 6737

Peale ſelle weel teiſed pildid.

Keila Rahwahariduſeſeltſi ruumides

peetakſe igapäew 4. kuni 15. nowembrini ſ. a.

☛ **põllutöö ja karja kaswatuse** ☚

ettelugemisi.

6706 Ettelugejateks on hrad

instr. A. Johannſon ja loomaarſt J. Zimmermann ja mitmed nooremad inſtruktorid. Oſawõtmine **Tallinna E. Põllumeeste ja Keila Rahwahariduſeſeltſi liikmetel makſuta, wõõrastel** 1 **rubla eeſt. Üleſandmiſi kirjutawad üles hrad Oepmann, Premet, Reinwald ja Kukk Keilas.** Tallinna Eesti Põllumeesteſelts.

6666

:: Proowige ::

elektrometall-

willisid, metallsaagisid, meislid treimise-terast ja sahaninasid.

traat

11 –11 ::

Tehnikabüroo **SIRIUS**

S. Roosikrantsi uul. nr. 15

:: TALLINNAS ::

Mütsisid, boasid ja muhwisid

gas wärwis, willaſt- ja popelinkleidiriiet, wooditekkiſid, padjaſulgi ja ſuuri rätikuid ſoowitab odawalt **Soome riidekauplus** Eesti teater nr. 13. 6732

Mõiſad müüa:

1) Woldinski kubermangus, Owruſhki kreiſis, Liſtwini jaama juures, ühes küladega; krunti 16.000 desſatini. 1808

2) Woldinski kubermangus, Rowenski kreiſis, Elnja juures; krunti 28.000 desſatini. Mõiſad müüakſe terwelt, jaokaupa ehk kohtadekaupa, ſoowitawas ſuuruſes. Kaubatingimiſed hinnata. Järelküſimiſed ſaata: гор. Кiевъ, Крещатикъ 25, кв. 12.Владимиру Павловичу Козакевичу.

PALUME TUTWUSTADA

KÕIGE UUEMA PRAEGU MÕÕGILE SAADETUD

XX-ma AASTASAJA ÕMBLUSMASINAGA

„66“

Esitatakse kõikides meie magasinides

PILTIDEGA KATALOG HINNATA

KOMPANIJA SINGER

Uudis! Uudis

Paadimotor „GNOM‘

4 ſilindriga 10—12 h. j., 4 taktiline, magnet- ja batareiſüütajaga ning tagaſipidikäigu märgiga. **Hind 725 rbl.** Soowitab wastutuſega

Chr. Schröder

9999 **Tallinnas, Narwa maanteel nr. 54. Telefon 10—34.**

Eesti teater „ESTONIA‘

Reedel, 25. oktobril 1913.

Teiſt korda:

Tabamata ime.

Eduard Wilde 4-waatuſeline näidend. Näitejuht: Theodor Altermann.

☛ **Hakatus kell 9 õhtul.** ☚

Laupäewal, 26. oktobril 1913.

☛ **Juubeli etendus.** ☚

50. korda:

„Lõbus talupoeg“!

Viktor Leon'i 3-waat. operett. Leo Falli muuſika. Näitejuht Paul Pinna.

Hakatus kell 9 p. l.

Pühapäewal, 27. oktobril 1913.

alandatud hindadega.

Walgehobu wõerastemajas.

Naljamäng 3 järgus. Kirjutanud Oskar Blumenthal ja Gustaw Kadelburg. Näitejuht Paul Pinna.

☛ **Hakatus kell 3 p. l.** ☚

„Madame Sans-Gêne“

W. D. Sardou 4-waat. ajalooliſ näitemäng Napoleon I. ajaſt.

Näitejuht: Paul Pinna.

Hakatus kell 8 õhtul.

Piletite eelmüük teatri kaſſas iga päew kella 10—2 ja õhtul k. 6 peale.

Pühapäewal kella 12 peale.

„Lootuse“ seltsi ruumides

on laupäewal 26. oktobril ſ. a.

☛ **ſuurem teater-** ☚

pidu-õhtu

muuſika, ſegaeeskawaga, mandolinedekoori ja meestekwarteti kaastegewuſel. Näitemäng: **„Muſtſada“**, nali 2 waatuſes. **Tants** jne. 6742

Hakatus kell 9 õ., lõpp kell 4 h.

Eestim. Rahwahariduseselts

Pühapäewal, 27. oktobril ſ. a.

„Walwaja“ ſaalis W. Pärnu m.

Kõne: **Raamatukogud kui hariduſe abinõud ja nende aſutamine.**

Kõneleb hra **J. Gabas.**

☛ **Hakatus kell 4 p. l.** ☚

Sisſeminek 10 kop. wõerastele ja ſeltſiliikmetele. 6705

„Walwaja“.

Reedel 25. oktobril ſ. a.

Kõne-õhtu.

Kõneleb Peterburi üliõpilane hra **J. Oepmann.**

„Matematika aluſed.“

Algus kell 9 õhtul. Sisſeminek kõigil 10 kop. **Eestiſelts.** 6702

E. M. S. „PANDORIN.“

Laupäewal, 26. oktobril ſ. aast.

Näokatepidu

auhindade peale.

Hakatus kell pool 10 õhtul, lõpp kell pool 4 ööſ. Mängib ſeltſi wiiulikoor.

Piletite hinnad: Meesterahwad 50 kop., **naisterahwad 35 kop.,** Maskeritud 25 kop. 6350

Eestiſelts.

Tall. Läti ſeltſimajas

Narwa m. nr. 13, laup. 26. okt. ſ. a.

Suur ball.

Hakatus kell 9 õhtul.

Sisſem. naister. 35 kop. meester. 50 kop. Pühapäewal 27. okt. ſ. a.

Tantſu-õhtu.

Hakatus kell 9 õhtul.

Näokatte-õhtu,

laupäew 26. oktobril 1913. aastal.

Hakatus k. 9 õ., lõpp k. 3 ööſ.

Meester. 50 kop., naister. 25 kop.

Hospidali uul. nr. 2-a 6677

Tantſuõpetaja

A. Kirmann.

Dr. J. Jsraelsohn.

Wõtan kõiksugu haigeid, iſeäranis naha- ja ſuguhaigeid (ſüfiliſt arst. 606—914) wastu. Kõnetunnid igapäew kella 9—11 e. l. ja 7—9 õht. Suure Tartu maant. nr. 4, krt. 3. 6520

Dr. M. Klompus

Wäikſe Karja uul. nr. 1, end. Pfaffi majas. Telefon 656.

Wõtab naha- ja ſuguhaigeid wastu kella 12—1 e. l. ja 5—½9 õht. 6069

Ämmapr. M. Kühle.

annab nõu ja abi igal ajal. Uuel uul. nr. 3, krt. 7. 6735

Palwekirjaſid

kirjutan igaſſe kohtu- ja ametikohtadeſſe ja ka abielu lahutuſe ja päranduſe aſjades. W. Tartu m. nr. 22, Juudi kiriku wastas **F. Weltmann.** 6068

H. J. Kühle

walmistan **palwekirjaſid** igaſſe aſut. Uuel uul. nr. 3, krt. 7. 6609

Schofferite kool

inſeneride juhatuſel. Õpetatakſe lühikeſe ajaga õpitma. Maks õpetuſe eest 85 r., wõib ka jaokaupa makſta. **Нагавъ Гаражъ**

СПБ., Вознесенскій пр. 3, тел. 527-08.

Jaani kirikus.

Pühapäewal, 27. ſ. k. p. kell 6 õhtul.

Oreli õnnistamisepüha

KONTSERT.

Kaastegewad: Proua E. Mafing-Grünberg (ſopran) hra A. Topmann (orel) ja meeste kwartett hrad Blaubrik, Sällik, Aweſſon ja Jõe.

Peaſetähed 50 kop. ja 20 kop. kontſerdipäewal kella 5 kirikuuste juures ſaada. 6668

Antakſe odawa hinnaga

tundisid

ja walmistatakſe ekſamide wastu Wittenhofi uul. nr. 9, krt. 14, kella 4—5 ja 7—9 õhtul. 6712

Naisterahwas,

inglane annab odawalt tundiſid W. Rooſikrantſi uul. nr. 3, krt. 2. 6715

Antakſe tundiſid,

kõigis keſkkooli õpeaines Wana Kalamaja uul. nr. 15, krt. 6. 6720

Kõrgema klaſſi õpilane annab odawalt järelaitamiſe 6722

tundisid.

Küſida k. 3—4. Uue uul. nr. 3, k. 3.

Antakſe gitarre, mandoline ja

wiiuli õpetuſt

Wana Kalamaja uul. 3-w, krt. 19.

Annan põhjaliku kahekordſe Jtalia ja Ameerika

raamatupidamiſe

õpetuſt. Hind 25 rbl. Ahju uul. nr. 3-a, krt. 2. 6623

Kirjutusmaſinal teen

ärakirjaſid. Teadustada kirjalikult ſ. l. t. J. L. 6975

Oſaw müüjanna,

6734

heade tunnistustega ſoowib kohta. Adr. S. Tartu maant. nr. 46—7.

Oſawad nooremad

köögitüdrukud,

kes Wene ehk Saksa keelt räägiwad ja Wene bonnet, kellel tunnistuſed on, wõiwad head kohad ſaada. Müüakſe häid kapsaid 50 kop. puud Kapſahõõwel on wälja üürida. Rataskaewu uul. nr. 4. Finkbeineri peremeeste büroo. 6740

Jakiõmblejat

ja õpilaſt tarwis Liiwamäe uul. 9.

Noored 6726

tütarlapsed,

kes naisterahwa kleidi ja mantli ſoonistuſt, juurdelõikuſt ja õmbluſt ära õppida ſoowiwad, wõiwad endid teatada Niguliste uul. nr. 14, k. 4.

Õpilapſi

tarwis ſukakuduja juurde Suure Kompasna uul. nr. 16. krt. 5. 6693

Maalt tulnud tüdruk

ſoowib kohta Uue Tatarski uul. 2 k. 7.

Maalt tulnud tüdruk

ſoowib kohta W. Karja uul. nr. 8, lihapoes. 6694

Naisterahwas kokk,

kes heaste keeta ja ſiſſe osta mõistab, otſib kohta. Kotſebu uul. 12, k. 2.

Habemeajaja neiu

ſoowib kohta Wäikſe Liiwa uul. nr. 21-a, krt. 8. 6690

Pesunaine

ja klantstriikija otſib tööd. Pelgulinn Tarabella uul. nr. 22, krt. 6. 6685

Karjatſed,

karjatſeabiliſed, karjatüdrukud ja tallipoiſid ſaawad kohe teenistuſt kohamuretſemiſe kontor. Toompeal, Pikkjalg nr. 5, kella 10—3. 6740

Otſin

futtermeiſtrit ja karjaſt.

Tunnistuste ärakirjad ſaata господину управляющему имѣнія Глухово, чер. Красное-Село и Кипень

Tarwitatakſe kohe Peterburi kubermangu oſawat

tallmeiſtrit

ja karjameeſt hea palga eeſt. Tingimiſed kirjalikult. Управл. им. Торосово, СПб. губ. ст. Кикерино.

Sisſeſõitnud

nooredmehed

otſiwad kohta kuhugile kaupluſeſſe agentideks, poeg uba wäljawedajateks ehk muud ſellesarnaſt, Nikitini uul. nr. 6, krt. 6. 6696

Otsitakse kontitri abilist

Pika uul. 6, konditori-äri Lemanoti.

Tarwitatakſe maale

metsawahti

hotell Peterburg nr. 26. 6684

Hobuſemeeſt

on tarwis Tallinna linnakiwabrikuſſe, Gaasi uul. nr. 2. 6670

Harku wallawalitſus

teatab, et Harku wallakooli peale

abikooliõpetaja

walimine

ſeiſab 29. okt. ſ. a. k. 12päew. on. Palk 150 rbl. Walitſele ilmujaid palutakſe tunniſtuſt kaaſa wõtta.

6707 **Wallawalitſus.**

Balti puuwilla-wabrik tarwitab kohe üht naiſemeeſt

ſaunameheks

Wene keele oskamine tarwilik. Üles anda wabriku kontoriſſe. 6674

Poissmees

otſib kojamehe kohta. Nuſowi uul. nr. 5, krt. 1 6651

Tuba 2 wiiſakale nooremehele ära anda. Suure Arewjewi uul. nr. 13, krt. k. 2. 6711

Möbleritud tuba

wälja üürida S. Rooſikrantſi uul. nr. 10, krt. 9. 6653

Möbleritud tuba

ära anda Toom.-Waestekooli uul. nr. 6, krt. 7, hoowipealſes majas.

Awarad

töökojaruumid

on ära üürida, Doom.-Kuninga uul. nr. 21. Teatuſt ſaab kojamehe juureſt.

Maja ühes ehituskrundiga müüa. Suure Tartu maanteel nr. 61-e, krt. 1. Rääkida kella 10—4. 6669

Majad

heade tingimistega odawalt müüa. Küſida Heeringa uul. nr. 17 majawalitſejalt. 6710

Maja müüa

ehituskrundiga, rohuaia ja tuledõguſega. Lähemat S. Ameerika uul. 30, k. 1.

Talukoht müüa,

ſuurus 43 tiinu, Tapalt wiis wersta, Wanamõiſa külas, Trumi talus. 1849

Ehituſekrunt müüa

Heeringi uul. nr. 20, krt. 16. 6652

Kroonu mõiſa

9 aastat rendi aega, antakſe kõige inwentariga edaſi rendi peale. Lähemat teateb Pärnu, E. Treufeldi raamatukauplus läbi. 6643

Jälle uueste ſaabud

häid anesulgi

on odawalt müüa Kaupmehe uul. nr. 15, poes. 6701

Maakaupmeestel 6713

kõige parem

ſiſſeostu koht Suure Tartu maant. Maaſepa kaupl., W. Tartu m. otſas.

Ruumi puuduſel

müüakse odawalt

pantſaag, kreisſaag, friſeurſaali mööbel, köögilauad, toolid, puhwet Lai uul. nr. 4. tisler. 6738

Wähepruugitud

peſulaud, walgeks lakeeritud platega on odawalt müüa Baltiski m. nr. 3, krt. 42. 6728

Hea lehm on müüa

Lasnamäel, Põllu uul. nr. 10, Kuhlberg. 9719

Pere- ja peſunaiſed!!

Peske peſu ainult

Riegerti peſupulbriga.

Teie wõidate aega ja raha.

Pealadu **F. Treubluti** wärwija rohukaupluſes Pika uul. nr. 18.

Naisterahwa tali

nahkmütsisi

kraeſid ja boaſid wõib ſuures wäljawalikus ja odawalt ſaada 6727

J. Jegorowi kaupl.,

Wana turu kaelas 41—43.

Kõnetraat 548.

Kaukaſuſe

wiinamarja weinid.

6733

Barſac	1/1 p. 80 k.	1/2 p. 45 kop.
Tokayer	1/1 p. 1 rbl.	1/2 p. 55 kop.
Riesling	1/1 p. 75 k.	1/2 p. 45 kop.

weinikauplus

J. Muischneek.

Harju uul. nr. 2/15. Wana Kalamaja uul 12, telefon 690.

Wärskeid häid odra- ja rukki-

linnakſeid

müüb odawalt Tallinna linnakiwabrik Gaasi uul. 2, tel. 268. 6645

Tallinnaſt lahkudes

ja kroonuteenistuſeſſe minnes jätan ſugulaſt, ſõpru ja tuttawaid

jumalaga.

6709 **Ernſt K. Seppik.**

Soowin õhtutöös

kirjatiku tööd. Wõtan ärakirjade kirjutuſt wastu (kirjutuſe maſina peal). Liiwalaia uul 9, k. 2 rääk. k. 4—7.

Peſu ſaab õmmeldud

ja materitud tekid ruttu ja odawalt tehtud Wäike Ameerika uul. 5. krt. 3.

2000 rbl.

6708

ſoowin laenata linna maja eſimeſe obligatſiooni peale 8 protſendiga. Pakkumiſed üles anda ſil. „L. J.“ all.

Soowitakſe osta

galuguſt wanu mälestuſeasju, käſikirju, rahaſid, üksikult ja hulga wiiſi. Teatada ſil. ehk kirjalikult „korjaja“ all. Waheltkauplejatel mitte tulle ega teatada. 6695

Koertele

pehmed lihatükid, 70 kop. puud, ſaada Suure Paleſna uul. nr. 7. 6719

Maarahwaſt,

Liiwi- ja Eestimaal ja Eesti aſunduſtes Wenemaal, kes mõnede põllutööriistade müümiſega ſoowiwad ſaada, palun pakkumiſed ſaata: гор. Рига, до востребов. предъяв. промысл. свид. 1913. г. № 9957.

Tähtis

Kinderseppadele

ſoowitakſe mõni tuhat lihtſaid tündrit teha anda. Kes ſeda tööd oma peale wõtta ſoowiwad, üles anda Balti ſeebiwabrikuſſe, Suure Pärnu maant. nr. 93. 6673

Laenu- raamatukogu.

Wittenhofi uul. nr. 17, krt. 4.

Wahetamine igapäew.

Hind 25 kop. kuus. 6679

Kõiksugu

talurahwa kaupa' ſoowitab odawa hinnaga A. J. Gorbatſhewi kaupl. Maakri uul. 6649

O. Brunbergi

Saksa keele iseõpetaja.

Hind 60 kop., postiga 74 kop. J. A. Kõrwi **Wene-Eesti ſõnaraamat.** Hind 2 rbl. Kes hinna rahas ehk markides ſiſſe ſaadab, ſellele ſaadetakſe raamat kohe kätte. Tellimiſe adreſs: **K. Brandies,** Tallinnas, S. Tartu maant. nr. 22. 6443

Päewapiltnik A. WANNAS,

nr. 2 **Niguliste uul.** nr. 2

Üleswõtted igal ajal päewa- ja kunſtwalguſel. Wäljaſõidud igal ajal tellimiſe peale. 5307

Peeglid

igat ſeltſi ja pildiraami-liistuſid ſoowitab odawalt

6660 **Joh. Lindemann,**

Tallinnas, Rataskaewu uul. nr. 8.

Tähtis elektromontööridele

Alati tagawaraks ſuures wäljawalikus kõiksugu tarbeliistad, mis elektrikellade, telefonide j. n. e. ülespanemiſeks ja parandamiſeks tarwis lähewad. Hobuſepea uul. 6686

Cederhilm ja Co.

Tähtis kadunſeppadele ja kingſeppadele.

Olen ſuures walikus kõiksugu nahakaupa ſaanud. Maakri uul. N. 39. Gorbatſhewi kauplus. 6683

Uued kalendrid.

„Aasta“ kalender 1914.

Ainus ſuur kalender-käſiraamat Eesti keeles. Piltidega ja kaartidega. Hind 70 kop.

Wäike „Aasta' kalender 1914.

Kõik täielikud kalendriteated. Lisaks lugemiſed. Piltidega. Hind 5 kop.

„Edasi“ kalender 1914.

Kõige ſuurema kirjanduslise liſaga Eesti kalender, hulga piltidega Hind 25 kop.

6627 **„Mõte“ Tallinnas.**

Kraamin

pilta, müün pildiraami liista, peeglid ja peeglikl aaſi, walmis raamimitud pilta. Aupaklikult

K. Brandies. S. Tartu maanteel nr. 22. Tallinnas. 6442

Prowiſ. **Hans Saati**

Weniltuſepulber

on hea rohi ſeeſthaiguſe juures, kui rinde all wenimub, ſüda halw ja walutab, kui ſüüa ei taha ja pea walutab. Korralduſ ſeedimiſt ja annab ſöögi iſu. Hind 1. r. purk.

Prowiſ. **Hans Saati**

Kihiſewat Bromi

tarwitatakſe närwihaiguſte, peawalu, unepuuduſe, ehmatuſe ja rahutuſte juures.

Hind 1 rubla purk.

Prowiſ. **Hans Saati**

Emſeri erwiſeſool

parandab köha, kopſu- ja rinnahaiguſt ja kui heal ära, ehk kurk kibe. Hind. 75 kop. purk.

Eelnimetatud rohud on ainuüksi õiged, kui igal klaaſil „riigi kull“, wabrikum. „laew“ ja allkiri „Prow. Hans Saat“ peal on wiida oſtjad häſti tähele panna. Saada apteekideſt ja rohukauplustest.

J. BERKOWITSCH
ESIMENE WALMIS-RÕIVASTE MAGASIN
KÕIGE PAREM WALMIS-RÕIVASTE OSTU-KOHT
S. KARJA UUL. № 19.
EESTI PANGAMAJA KÕRWAL

Sukakudumise- masinaid

kõige paremateſt wabrikuteſt ſoowitan austatud tarwitajatele igas laiuſes ja klaſſis oma ſuureſt laagriſt

☛ **kõige odawamate hindadega.** ☚

Praeguſe aja kõige paremad maſinad on:

Lamb ja Suremosa.

Sukakudumiſt õpetatakſe ka minu juures.

Eestikeelſed juhatusraamatud antakſe iga maſinaga kaaſa.

Fr. Nikolai

5771

☛ **Tallinnas, Wiru uul. nr. 7.** ☚

Hinnakirjad ſaadan ſoowimiſe peale hinnata koju.

Telef. 95. Tallinnas abikauplust ei ole. Telef. 95.

Raamatukogude ja lugemiſeringide aſutamiſeks

annab St. Peterburi E. Hariduſeſeltſi

Aſunduste-Jaoskond

tarwilikku nõu ja juhatuſt. Saadab ſoowitawate raamatute nimekirjad wälja ja ſeadab lubaküſimiſeks palwekirju kokku. Lugemiſeringidele juhatuskirjad makſuta. Wõetakſe raamatukogude kokkuſeadmiſt oma peale ja ſaadetakſe raamatud pealepandud makſuga wälja. Kirjade adreſs:

С.-Петербургъ, Офицерская 5,

„Общественная Жизнь“.

Aſunduste-Jaoskond.

Joh. Vellbergi ja A. Tottermanni trükk. Tallinnas.